

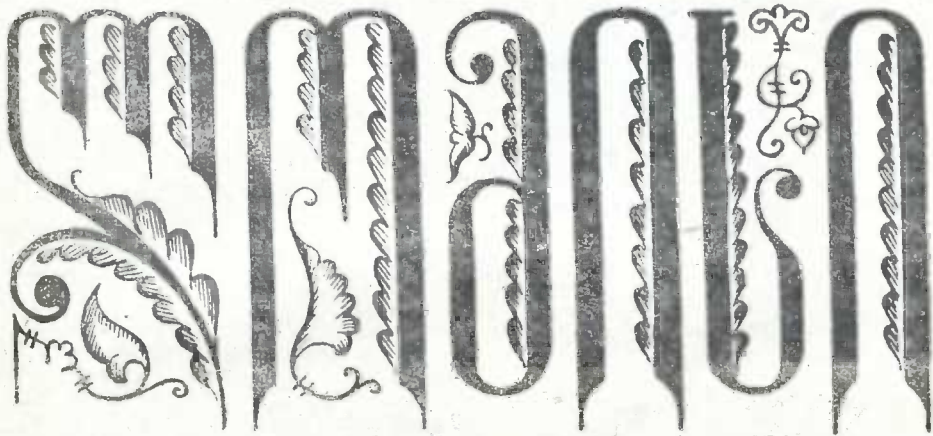
საქართველო
 მწიგნობართა სასწავლებელი
 ყოველწლიურად
 სასწავლო-საღიბა
 რატორი. ქუჩისა

ნ^o 6-7

1922წ.

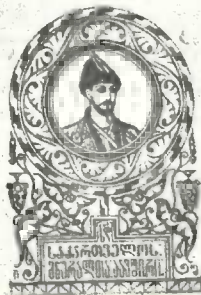
ტფილისი:

ა. მანშიაძეილი
 ბ. არაგვისპირელი
 გ. მუჟაძეილი
 ია ეკალაძე
 იასაძანი
 არჩილ რუსაძე
 კაკი აბაშიძე
 ნ.
 ნ.ნ.
 კობა—ია
 ძ.
 დ. კასრაძე

როდამ. დრამა.
 ძვილო. მოთხრობა.
 ბარაკი. ლექსი.
 ცხოვრების ტაღდებში. მოთხრობა.
 მთის მეოცნებე. ლექსი.
 სალამი.
 ი. კრიშაძეილი.
 მოლიერდს 300 წლის თავი.
 ზ. ჭიჭინაძე.
 თედო რაზიკაძეილი.
 ლეო ნათაძე.
 „კინ არის დამნაშავე?“

ბიბლიოგრაფია • ხელოვნების მატრიანე.
 ბარნოვი—სახართა სასძლო. რომანი.

როდამ

მომქმენდი პირნი:
 მეფე
 როდამ—მეფის მეორე ცოლი
 როინ—მეფის ძმა
 ჯუანშერ—როინის მეგობარი
 ელიზბარ—ქართუხუცესი
 შანნავაზ—მოლარე
 ცინო—შანნავაზის ასული
 კესია—სეფე-ქალი
 თადე აზნაური—ქარის დარაჯი
 თეონა—მისი ცოლი
 მსაჯულნი
 დარაჯნი
 ოთახი სასახლეში. უკან ფარდაა, რომელიც
 ბოლოს აიხსნება.

I

მეფე და ელიზბარ.

მეფე. ქართუხუცესო! გამოტყდი და მითხარი სწორე...

განა შენს თვალებს მათი ქცევა გამოეპარა? ნუთუ იმდენად მოჰხუცდი, რომ ვერას ამჩნევდი?

ან ამჩნევი და ესლა ჰმალავ...

ქართუხ. ელიზ. ჩემს მეფეს ვფიცავ...

მეფე. შენს მეფეს ჰფიცავ!.. მე ეგ ფიცი ვერ დამარწმუნებს.

ელიზ. დიღო მეფეო! დაიბარე ბატონიშვილი და თვით დაჰკითხე!

მეფე. ვის დავკითხო? ჩემს ძმას დავკითხო?

და რა დავკითხო? დამნაშავე განა რას იტყვის?

ელიზ. მაშ, მბრძანებელო, მოითმინე და დრო გაჩვენებს!

მეფე. ახ! მოთმინება რომ შემეძლოს, რომ გარდვიტანდე,

განა ამდენს-ლა ვიშფოთებდი? ახ! არა, არა! მინდა გავიგო და დავრწმუნდე... მეც მოვიცენო,

სხვაც მოვასვენო... ძაფრ სწყდება მოთმინებისა!

შენ შეგიძლიან სთქვა სისწორე, სთქვა ერთი სიტყვა:

თუ მართალი ვარ, ან თუ ვსცდები...

ელიზ. სცდები, მეფეო! სისწორეს გეტყვი, თუნდ დახერცა ჩემი უბრძანო!

წადი, სარკეში ჩაიხედე, ჰკითხე ჰალარას, თუ შეგფეროდა ახალგაზრდა პატარძლის ყოლა!

შენ ესლა ეჭვობ? ესლა, როცა შენი ძალიონე სიბერის მკლე-სენს შეუბყრია, სახე დამჰქანა-რა...

დასხვა კი ახლად იფურჩნება, ახალ სიცოცხლით

შენ, შენ მოიძნე ერთი ცოლი! იგი მოსწამლე, რადგან მოგებურდა, ხოლო ესლა—

მეფე. ფრთხილად, ვეზირო! (დამშვიდდება)

მისაყვედურე! მაგ გაკიცხვის აღბად ღირსი ვარ!

მაგრამ მისმინე: მსურდა შემკვიდრე! შენ ჩემს ტანჯვას როგორ გააგებ!

არ გაყვდეს შენი გაგრძელება, რომ მის გარდასცე,

რაც ამოდენა ზრუნვით არის მოპოვებული.

შვილი მინდოდა—ჩემი ძეგლი მომავალისა! რა სასჯელია, რა სასჯელი! ვისი მაქვს ცოდო?

ელიზ. ცოდო მე და შენ ღვთის წინაშე დიდი მიგვიძლვის.

მუხრან ბატონის ქალიშვილის წყევლა აღსრულდა,

როს შენს უფროსს ძმას, ქართლის ტახტის ნამდვილ მემკვიდრეს,

მუხანააურად გავუთხარეთ შავი სამარე!

მეფე. ელიზბარ ჩემო! შავს წარსულსა ნუ გამახსენებ.

მაგ ბოროტების ორნივე ვართ მონაწილენი... ელიზ. ესლა ისურვე სამეგრელოს მთავრის ასული,

რომელიც შენს ძმას ეკუთვნოდა სამართლიანად,

რადგან მშობელნი ქალისაც და შენი მშობელნიც

ერთმანეთს შორის აღთქმას სდებდნენ ზეცის წინაშე.

და არც კი იყვნენ მათი შვილნი სამ-სამის წლისა,

რომ საიდუმლო ნიშნობაც კი გარდაიხადეს, ისე ჩავიდნენ სამარეში შენი მშობლები.

მეფე. ეგ არ ვიცოდი! ელიზ. როცა ვითხარ, არც გამიგონე!

სთქვი: მეფე ვარ და ასე მსურსო! მთავრის ასული შენს ძმას როინს ბედმა აღუთქვა;

მაგრამ შენ ჰნახე ის ასული და მოგეწონა.

მეფე. მე იმისთანა მშვენიერი ჯერ არ მენახა. ელიზ. და რომ ის ჰნახე...

მეფე. ახ ნეტამც კი სულ არ მენახა!

ელიზ. მისთვის მოსწამლე დედოფალი კანონიერი!

მეფე (ყვლეში მივარდება).
არ დასჩუმდები? მერამდენჯერ გამიმეორებ?
ელიზ. ძველი ამბავი გავიხსენე შენის ბრძა-

ნებით...
ეხლა რომ ექვობ და სინდისი ასე გადღვებებს,
ამის ბრალია! თორემ, აბა, ძმას... ბატონიშვილს
რა ცილს დასწამებ, მბრძანებლო, გარდა
იმისა,
რომ შენს მძლე ლაშქარს გონიერულად განა-
გებს იგი
და ჩემი შვილი ჯუანშერი ჰყავს მას მეგობ-
რად?

მეფე. მოლარე ჩემი სულ სხვას ამბობს...

ელიზ. იგი რას ამბობს? (სიჩუმე)
მოლარე შენი ცრუ არის და ამპარტავანი!
მას შენცა სძულხარ, მეც, როდამიც, ბატო-

ნიშვილიც.
გოროზი გული მას არასდროს გაეწმინდება,
რადგან მწირია და ვერ იტანს დიდბუნებო-

ვანს.
ეხლა კი მესმის! მაშ შენი ძმა მისთვის გაპ-

გზავნე
მცირე რიცხოვან ჯარით ოსთა ველურ ქვეყა-

ნას,
რომ იქ მოეკლათ აჯანყებულთ და ავაზაკებს?

შენ ვითომ ამით შენს მეტოქეს მოიშორებდი
და არ შესვრიდი ნათესავეურს სისხლით მაგ
ხელებს!

მაგრამ როინი დავიბრუნდა გამარჯვებული!

მეფე. ელიზბარ ჩემო! გამიგონე: მკაცრი ხარ
ჩემდა!

ელიზ. შენ რომ გამხელდნენ და მხილება
მკაცრად გეჩვენოს,

შენს თავს ემღერე —

მეფე. (მუდარით) გამიგონე, გემუდარები!

ელიზ. შენ გამიგონე, თუ გსურს შენი სულის
სიმშვიდე

და მოლარეს კი ყურადღებას ნულარ მიაქცევ!

მეფე. მე მიყვარს ყველა —

ელიზ. ეგ არა სჩანს შენი საქმიდან!

მეფე. შენ არა ერთხელ გითქვამს ჩემთვის, ებ-
ლა მეც მჯერა,

რომ ხან ბუნება გარდიქნება ადამიანის.

ჩემი ბუნება, ჩემი გული, ჩემი არსება

მთლად გარდაიქმნა, რაცხან მთავრის ასული
როდამ

ჩემი მეუღლე შეიქმნა და ჩემს გვარს ატარებს,
მისაყვედურე ჭალარა და გარდასულობა,
მაგრამ არასდროს თავი ისე მე არ მიგრძენია,
როგორც ვგრძნობ ეხლა —

თითქოს ხელ-ახლად დავიბადე. ჩემში სჩქეფს
სისხლი.

რა არის ჩემთან შედარებით ყმაწვილკაცობა?
ეხლა ვარ სრული ბედნიერი! ეხლა ვარ მეფე!

ეს ჰქმნა მისდამი სიყვარულმა და იმას ვში-
შობ,

რომ ეს სიცოცხლის წყარო ჩემი არვინ წა-
მართვას,

არვინ წამართვას ნუგეში და ჩემი იმედი!

ელიზ. შენ ექვიანობ და საბუთი?

მეფე. საბუთი ჩემი ფიქრი არის, ჩემი ოცნება
და ნეტა კიდევ სხვა საბუთი ნუ აღმოჩნდება.

ო, ესეც კმარა, ესეც კმარა ჩემს სატან ჯავად!
მაგრამ როდემდის? დასასრული ხომ უნდა
ჰქონდეს!

II

იგინივე და მოლარე შანხავაზ:

შანხ. ჩემი სალამი!

ელიზ. (პირს იბრუნებს) ჯოჯოხეთი!

მეფე. რას გაურჯიხარ?

შანხ. როგორც მიზრძანე, სანადიმო სუფრა
მზად არის.

შენს ვასართობად დამკვრელ დასტან შევატ-
ყობინე,

რჩეულ სტუმრებსაც აწილილი აქვთ ღვინის
სმის მადა.

მეფე. კარგი გიქმნია! მსურს დღეს ღვინი,
თავდავიწყება.

როინს, ჯუანშერს გამარჯვებას იქ მიულოცავ.

შანხ. როდის-ღა იყო, რომ ჩვენს მეფეს სურ-
ვილის-ამებრ

ხელს არ ვუწყობდი —

ელიზ. მან ლაქუცი უკვე დაიწყო.

შანხ. მე ნამეტნავად...

ელიზ. შენ „ნამეტნავად!“ სხვა-კი მეფეს ხელ-
ფეხს უბოროკავს —

ბარემ სთქვი ესეც.

შანხ. აბა, ღმერთო!

კაცს შენ უნდა ყელზე დაადგე.

ელიზბარ ჩემო!..

ელიზ. ჩემო შანხავაზ!

(პირშებრუნებული უყურებს და იცინის).

შანხ. (მწყურალად) შენთან ძნელია ლაპარაკი!

ელიზ. შენთან მით უფრო!

შანხ. (ზურგს შეუბრუნებს და მეფეს)
თუ ნებას დამრთავ, დედოფალსაც შევატყო-

ბინები!

მეფე. მე თვით... საქმეც მაქვს (გადის)

III

ელიზ. და შანხავაზ.

ელიზ. აბა, პირდაპირ შემომხედე, ღარბი-

სელო!

შანხ. ჩემთვის არ მკვეთრობს ეგ თვალები,
ვერ შემოგხედო.

ან და ისეთი რა მიმიძღვის დანაშაული?

ელიზ. დიდი მიგიძღვის!

შანხ. გამახსენე, მე დამავიწყდა!

ელიზ. (ირონიით) დიახ, შენ დიდი გულმა-

ვიწყე ბრძანდები, დიახ!

შანხ. (კილოს აჯავრებს)
დიახ, ეგ ჩემი წლოვანების ბრალია, დიახ!

ელიზ. (მკვეთრად) რა გსურს მეფისგან?

შანხ. არაფერი! (სიჩუმე. თვალეში უყურებს)
შენ ჩემგან რა გსურს?

ელიზ. მეც არაფერი!

შანხ. მაშ ბარი-ბარ! კიდევ რას მეტყვი?

ელიზ. ეთამაშები სხვის სიცოცხლეს, ბოლოს
ინანებ!

შანხ. ჩემი სიცოცხლეც, გეფიცები, მომბეზრე-

ბია,

სხვის დარდი და მაქვს?
ელიზ. გსურს დალუპვა როდამ დედოფლის!
შანხ. (სიცილით გულსატკენად)

მე ხომ არ ვარ ელიზბარი, კართუხუცესი,
რომ მეფეს ჰსურდეს კანონიერ ცოლის დაღუპვა

და ხელს ეუწყობდე?

ელიზ. (შემკრთალი) სიდან შესთხზე?

შახნ. შენ სიდან შესთხზე: მე როდამის და-
ლუპვა მსურდეს?

ელიზ. რა ჩააწვეთე მეფეს ყურში, რომ ასე
შფოთავს?

შახნ. შენი სიტყვები:

„წადი, სარკეში ჩაიხედე, ჰკითხე კილარას!
გგონია, თქვენი საუბარი გამომეპარა?“

შენ თვითონ აჯდებ მეფეს ეჭვში! დიახ, შენ
თვითონ!

ელიზ. ფუი სატანა! (წასვლას აპირებს)

შახნ. შე ქოფაკო! (ელიზბარი მწყურალად
უყურებს. ხელს ჩაიჩქევს და გადის)

შენ გეზიზღები.

არც კი მე შეეცხარ სულში ჩასმული!

ბრაზით მოვიდნობ, როგორც შენ სხვა ბევრი
მოიდნე!

ბებერი თავს ეხლა ილამაზებს...

არ გაპატიებ დამცირობას! დამაფიწყდება:
ჩემს ქალს გვირგვინი სადღეღოფლო დააკარგ-
ვინე.

ვით მე მომწამლეთ, მოგიშხამავთ ყველას
სიცოცხლეს!

IV

შახნავა და ცინო.

შახნ. შენ აქ რა გინდა?

ცინო. მარტო არავარ, დედაც აქ არის!

შახნ. მე აქ მოსვლა ხომ ავიკრძალეთ?

ცინო. მამავ, ნუ სჯავრობ!

არ ვაპირებდით ჩვენ წამოსვლას მეფის ნა-
ღიმიზე.

შახნ. ცინო! შენ არ ხარ მამიშენის გამგონე,
არა!

ცინო. ბატონიშვილი ჩვენსა იყო...

შახნ. როგორ? როინი?

ცინო. ჩვენ მან გადმოგვკვა მეფისაგან მოპა-
ტიყება.

და დაუმატა: თუ არ მოხვალთ, მეწყინებო.

კესოც იქ იყო. ჩემთან ერთად ბურთს თამა-
შობდა.

ავერ ყველანი აქ არიან! მინდა რამ გითხ-
რა...

მაგრამ მრცხვენთან...

მერე გაიპნობ...

(ყელზე ეხვევა)

რა მიხარიან, მამაჩემო, რა მიხარიან!

შახნ. წადი, დედაშენს არ მოშორდე... თო.
რემ არ ვიცო...

ცინო. რა მიხარიან... (გარბის)

შახნ. ბატონიშვილი კესოს უყვარს, იმას კი
კესო!

და მავ უბედურს ჩემს ქალშვილს რა უსა-
რიან?

V
შახნავაზ და თადე დარაჯი

შახნ. თადეს ვახლავარ!

თადე. უმდაბლესი ჩემი სალაში!

შახნ. (პარკით ოქროს აძლევს) როგორც დაგ.
პირდი!

მეფე დიდად მადლობელია.

თადე. ღმერთო! სულ ოქრო! სად გავიქცე,
საით გავქანდე?

(გულში ჩაიკრავს)

თვით სიზმარშიაც არ ვიფიქრებდი.

ამით თუნდ ქვეყნის ღვინოს ვიყიდი

ქვევრებიანად, ყანწებიანად!

ვალი ყელამდის მანჩრობდა და ეხლა ამოვალ!

სულ სხვა საქმისთვის დაგვიძებდი...

შახნ. სხვა ლაპარაკი აღარ არის ჩვენში საჭი-
რო.

წადი და როგორც დაგავალე, ისე მოიქვეც!
თადე. (საიდუმლოდ) მე ეს წერილი დედოფალ-
ლმა გადმომცა გულში.

შახნ. წერილი? ვისთან?

თადე. ბატონიშვილს საქუთარს ხელში!

შახნ. როინს წერილი!

(წერილს ჰხსნის და კითხულობს. არაჩვეულებ-
რივი სიხარული ეტყობა)

„დაუყოვნებლივ მოდი ჩემთან. როდამ“

ხა! ხა! ხა!

მეფეს ჰალალატობს დედოფალი!

ბატონიშვილი! (თადე უკან მიდგება)

VI

იგინივე, როინ და ჯუანშერ.

ბატონიშ. სასიამოროც აქა ყოფილა!

შახნ. (თავისთვის) დამცინის, მეფემ რომ
უარპყო ჩემი ასული!

ჯუანშერ. შახნავაზ! ეგრე დაღვრემილი არ მი-
ნახვიხარ!

ბატონ. განსაკუთრებით დღეს მე და შენ უნ-
და ვილხინოთ!

შახნ. მე დღეს სალხინო ასპარეზი მეტად დი-
დი მაქვს!

ბატონიშ. სიპამრს შეჭყერის...

შახნ. სიძე ჩემი არ დამიწუნებს.

ბატონ. დაწუნებას ვინ გაგიბედავს?

ჯუანშერ. თუნამეტნავად ქალს პეწი აქვს და
სილამაზე!

საქმე ქალია, მიგიზიდოს და წეიყვარო,
რომ შემდეგ სიძემ არ უარპყოს ქალიც. სი-
მამრიც.

შახნ. — შე მცემს მათარას! (ჯუანშერს)

ტოლი იცოდე!

შენ როდესაც სიამამრს ეძებდე,

ჰკვას არ წაავებ, მამაშენს თუ დაეკითხებო!

მე კი ჩვეულ ვარ სიხარულისა, დამცირობასაც
და ძლიერ ბევრი მომხვედრია კილვის მა-
თარახიც!

ბატონ. შახნავაზ ჩემო! საუბარი არ მესმის შე-
ნი!

შახნ. მე კილევ თქვენი ორივესი...

(განგებ იცინის)

დღეს ისე რიგად სიხარულით აღტაცებულვარ,
რომ ენა ჩემი ჩემს გონებას აღარ უდგება,

ვით ზოგიერთი ქირვეული სიძე-სიამამრი!

მოთა გვასწავლის: სიყვარულსა მალვა უნ-
დაო!

(ახლო მიდის. და ბოროტად ყურში)

შენ შოთას ცნება დაგავიწყდა და ყველამ იცის!

ბატონ. ვისთვის რა მიტყავს?
შახნ. მეფის ყურამდე არ მიხულა და თუ მივიდა,

არ ვიცი, იგი ვის რამდენად დააჯილდოვებს.

ბატონ. დრო მოვა, მეფეს ვაიძულებ!

შახნ. შენ აიძულებ? (იციანის)
თამამი ხარ ბატონიშვილო!

მე ხელაჲ მოვალ!
ჩემს ხელში ხარო შენც, დედოფალიც.
(გადის. უკან თადე მისდევს).

VII
ბატონიშვილი და ჯუანშერ.

ჯუანშ. მეუფისთან მიდის, რომ აუწყოს ბედნიერება!

ბატონ. იქნებ ჯერ მაგან დაწვრილებით არც კი იცოდეს,

რომ მაგის ქალი ჩემსა ბეჭედს ხელზე ატარებს!

ჯუანშ. ქალი მართლაც მშვენიერი ჰყავს—
გემოც გცოდნია!

ბატონ. რას ვაქნევ უცხო ხანების და უფლის-
წულ ქალებს,

როცა თვით ჩვენში ტურფა სარძლო მოიპოვება?
თუმც ჩემი გული სხვას ამბობდა. მაგრამ დაეკლიე.

ხომ მიხვდი, ვისზე გუფუნებ...
ქალი სულყველა ერთი არის, ტურფა კი იყოს!
ის წაიშალა!

ბედს შევეურიგდი და მაგის ქალს მტკიცედ შევფიცე.

როგორ გგონია, ვითომ მეფემ ნება არ დაბრათოს?

ჯუანშ. შე დალოცვილო, ცოლად მეფეს ხომ არ თხოულობ?

ბატონ. შახნავაზ ფრთხილობს: „მალვა უნდაო!“

ჯუანშ. მამაჩემია ჯიუტი, რომ ნებას არ მძღვეს.

ნებას კი არა, მისი ნახვაც კი ამიკობალა.

აქამდე ომში თავს ვერთობდი...
რა საბრალოა უმოქმედოთ შეყვარებული!

ბატონ. როგორცა ვხედავ, შენ ყოფილხარ მაგრა დაბმული

რატომ არ ვიცი, თუ ვინ არის?

ჯუანშერ. ის მამაჩემმა
განგებ თურაღაც მოსახრებით მე დამაშორა,
მაგრამ ჩვენ მაინც მუდამ დამე ერთმანეთს
უხედავთ!

ბატონ. სახელი მითხარ!

ჯუანშერ. ის აქ სცხოვრობს!

ბატონ. ვიცი, ვინც არის!
იმ ქალის ძაძვს და მამაშენს სძულთ ერთმანეთი!

ჩვენი კესია!

ჯუანშერ. ის არის სწორედ!
გუშინწინ მიველ სასახლეში შუალამისას—
ხომ სიყვარული უფრო დამით ცხოველი არის!

და გადავწყვიტეთ:
მამაჩემი რადგან ხელს გვიშლის,
დამე ცხენებით გავიპარნეთ სადმე სხვა მხარეს.

აცრემლდებიან მშობლები და შერიგდებიან...
ჩვენც მოგვითხოვენ, მოგვძებნიან...

ბატონ. შენ ტარიელი და მე ავთანდილ!
თქვენი მშობლები—ქაჯთა სამეფო.

VIII
იგინივე, როდამ და კესია.

როდამ. აქა ყოფილან!
სალამი, ყრმანო!

თქვენს სახეიმოთ მეფე ჩემი დიდს ლხინს გი-
მართავთ,

რადგან არგუნეთ გამარჯვება!

ბატონ. როგორ გაწითლდა ჩვენი კესია!

როდამ. ბატონიშვილო! კესოს ხომ არცხვენთ!

ბატონ. თუნდ ნაძღვეს დავედებ, იტიროს კი-
დე!

ჩვენი კესია,
ცეცხლის კვესია
სიყვარულისგან ანაკენესია!

ეფიცავ, შოთაც კი ვერ იტყოდა ამნაირ შა-
ირს!

როდამ. დღეს რა მხიარულ გუნებაზე ბრძან-
დებით. როინ!

ბატონ. რატომაც არა, დედოფალო, რატო-
მაც არა!

როდამ. მიხეხსაც მეტყვიეთ.

ბატონ. დიდი ბრძანდებით ცნობისმოყვარე.

როდამ. იქნებ ის გაღბნეთ, რაც თვით მეც ვი-
ცი.

შინდა დავრწმუნდე: ეს ცდები თუ არა.

ბატონ. თქვენ არ შესცდებით და არც შემც-
დახართ!

როდამ. მაშ მართალია?

თქვენ საუბრობდით ტარიელსა და ავთანდილ-
ზე.

ნესტანის ამბავს ვკითხულობ მხოლოდ.

ბატონ. „ციხეს ზის ეგზომ მათალსა,
თვალნი ვერ შემოსწვდებიან“

როდამ. ციხეს ზის? არა, ის თავის გვირს მოე-
ლოდება.

მარტოკა დადის, თავის სულში საუბრობს მხო-
ლოდ.

დილით გამოვა და გარდ-ყვავილს თვის დარდს
შესჩივის.

ბატონ. ისე მომიტხოვბთ, თვით გაშაადეთ
ცნობისმოყვარე!

თქვენ ვის გულისხმობთ?

როდამ. თეთრი პირბადე ვის გადაეცე განშო-
რების ვაშს?

ბატონ. ა! არა, არა! გაეფიცები, მხოლოდ ის
ისე...

კეთილის გულით... მეგობრული თავება იყო...
როდამ. მისგან მივიღე გუშინ წერილი,
მშობლების ამბავს მატყობინებდა,
თან მაცნობებდა თავის სიყვარულს
გრძნობის ფერადით სისხლის ცრემლებით.
აი წერილი (კითხულობს):
„როდამ! თუ როინს ვეღარ ვიხილავ,
არაფრად მილირს სიცოცხლე კრული,
მასზე ოცნებით საფლავში ჩავალ!“
მე ეს შინდოდა თქვენთვის მხოლოდ
მეცხო-
ბებინა.

მეორეც თხოვნა: წერილსაც გწვრიდით...

ქართუხუცესი ვითმე უნდა დაიყოლიოთ.
თქვენი აქვს ხათრი, ის თქვენს თხოვნას ვერ
გადაუკა.

რაზედ ჩაფიქრდით?

ბატონ. ეს ცხოვრება რა მრუდეთ ბრუნავს:
ის იმას უყვარს, ხოლო იმას სხვა!
სხვა კიდევ სხვაზე ამოად ოხრავს!
(კესო და ჯუანშერ აქეთ-იქით გადიან).

IX

როდამ და როინ.

ბატონ. მე ვისაც წინად მოველოდი, ბედმა და-
მინშო

მისდაში გრძნობა სპეტაკი და ჰაეროვანი.

არა, ჯერ კიდევ არ ჩამქალა! ახ, დედო-
ფალო!

ნეტა წარსული მოგონება არ აგეშალნა!
ის იყო მხოლოდ ერთად ერთი ტკბილი ოცნე-
ბა.

იყო და დღეს კი...

როდესაც ვნახე, მხოლოდ ნახვამ გული დამ-
წყვიტა!

ის ოცნება და სინამდვილე მე დამაშორეს.
ამ უბედურ ჩემთვის ყველაფერი სულერთი არის.
როდამ. შენ დაგაშორეს?... და შენ ამ დროს
რას აკეთებდი?

ბატონ. სპარსეთში ვიყავ ჩვენი ქვეყნის საქ-
მეთა გამო.

როცა დაებრუნდი, შებრძოლება გვიანდა იყო,
რადგან ჩემის ძმის სისხლი უნდა მე დამეჭ-
ცია.

ეს კი ქვეყნის არედა და აღაშფოთებდა.

როდამ. (შემკრთალი). შენ ჩემზე ამბობ!
სხვის მოციქულად მოვლიდი, ჩემზე რა მესმის!

ბატონ. დიახ, მე შენზე ვლაპარაკობ — ჩემს
დანიშნულზე —

ჩვენ რომ ერთმანეთს ბავშვობისას ვხედავდით
მხოლოდ

და უქანასკნელ ნახვის დროს კი შენ სხვი-
სი იყავ!

როდამ. საშინელია შენი ფიქრი!

ბატონ. გარწმუნებთ, არა!

ეხლა ნაცვალი ჩემს საქუთარს ბეჭედს ატარებს!

როდამ. განა ნაცვალი შეიძლება რაინდისათვის?

ბატონ. ზორციელისთვის შესაძლებელი თურმე
ყოფილა.

კაცს შესძლებია ყველაფერი ნებით დას-
ძლიოს!

როდამ. მაშ განგებ თუ სთქვი, თითქოს იგი
ისევ გიყვარდეს.

ბატონ. მიყვარს ვით ტკბილი მოგონება, ტკბი-
ლი წარსული!

არა, მე ვსტრუობ!

ქაბუქის გულში რაც ღრმად ერთხელ აღიბეჭ-
დება,

მას სიკვდილი თუ დაავიწყებს:

მხოლოდ პირველის წარმოდგენით სულდგმუ-
ლობს გული!

ჩემ თავს ვატყუებ, რომ სხვაც მისებრ სასუ-
რველია!

როდამ. მაგ ყალბის გრძნობით კმაყოფილი
სხვა არ იქნება!

ბატონ. არ ვიცი, იქნებ ისიც ჩემებრ სხვაზე
ოცნებობს!

გულახდილობა მავატიე. მოვსპოთ ბაასი.

(სიჩუმის შემდეგ ნაღვლიანად)

მე ისევ წმინდად მეყვარები, ვით ბავშვობისას!
როდამ. სპეტაკი არის შენი სული, ბატონიშვი-
ლო!..

მაგრამ მე რა ვქნა? ნეტა ჩემთვის არ გავემ-
ჯლავნა!

ბატონ. ჩემს უნებურად, დედოფალო, ჩემს უნე-
ბურად!

როდამ. ვგრძნობდი კიწათლად, რომ შენ მუ-
დამ პირს მარიდებდი.

ბატონ. როცა გხედავდი, საბრალო გულს ელ-
და გამკრავდა!

როდამ. მე შენსა ნახვას ვნატროლობდი და
გაგიბობდი!

ბატონ. როცა გნახავდი, სევდიანის თვალით მი-
შვრდი.

მესმოდა, რაღაც იდუმალი გრძნობა იწვედა —
როდამ. მაგრამ სიტყვის თქმას ერთმანეთს კი
ვერ ვუბედავდი!

ბატონ. და როდენი ტანჯავა იმ დროს მე
განშიცდი!

როდამ. რამდენჯერ ცრემლი დამიღვრია სხვის
უხილავად!

გახსოვს, სახსოვრად რომ მომიძღვენ წმინდა
ნაქსოვი,

იმით მე მხოლოდ სიყვარულის ცრემლს ვიშ-
რობ ხოლმე!

(მწუხარედ)

რად დაგვაშორეს?

ბატონ. დედოფალო! ღეთის გულისათვის!

როდამ. მე არა ვმიშობ! (უცბად გონს მოდის)
მაგრამ ახ, არა! განსაცდელში შენ ჩაეარდები!

ჩემი მეუღლე... ახ, მეუღლე, წყეულობე იყო!
შენ არ დაგინდობს, მცირე ეპვიც რომ შეე-
პაროს!

ჩაეიკლავ გრძნობას, განსაცდელში რომ არ
ჩაგავდო.

ვერ წარმოიდგენ, რაოდენ ხარ ჩემთვის ძვირ-
ფასი!

აწ შურით ვუმზერ, ბეჭედი რომ გადაგიცია,
მაგრამ ასრულდეს! განსოვდე კი და ცოცხლად
მყვანდე!

მყვანდე!

X

იგინრე და ჯუანშერ.

ჯუანშერ (შემობრის)

როინ, ძვირფასო!

ბატონ. რა ამბავია?

ჯუანშერ. ვემუდარებით! (დედოფალს) წადით,
წადით!

სტუმრები მეფემ დაითხოვა, შფოთავს და
ბღღვინავს!

(დედოფალი გადის)

ბატონ. რა ამბავია?

ჯუანშერ ჩვენ თავს ჰხდება უბედურობა!

ბატონ. ვფიცავ, წინდაწინ მზვარეულთან და-
გილევია.

ჯუანშ. ხუმრობას თავი დაანებე, ბატონი-
შვილო!

აბა წავიდეთ!
ბატონ. სად წავიდეთ, გამაგებინე!
ჯუანშერ. უნდა გავიქცეთ!
ასე მიბრძანა მამაჩემმა და ესეც კმარა!
სიბრახისაგან მეფე თურმე ტანსამოსს იგლეჯს.
წამო, წავიდეთ!

ბატონ. მეფე ასდევს მკითხაის სიხმრებს:
ვილაქას ეთქვა, რომ წავართმევ სამეთო გვირ-
გვინს!

წინად შემედლო ჩავსულიყავ თუნდ ჯოჯო-
ხეთში,

დღის შემდეგ კი მე აქედან ფეხს არ მოვი-
ცვლი!

როგორ დავსტოვო ის ადგილი, სად იგი
სცხოვრობს!

ან რისთვის? მითხარ, რისთვის? რისთვის?

ჯუანშერ. გთხოვს მამაჩემი!

XI

იგინივე და ელიზბარ.

ელიზბარ. თქვენ ისევ აქ ხართ?

ბატონ. რისთვის მტანჯავთ? რაშია საქმე?

ელიზ. ჩემო შვილებო! როინ! აქ მო!

(თვალეზში აცქერდება)

შე აკუნურო!

რად არ იცოდი, ყველაფერი გამჟღავნდებოდა!
წადით, განშორდით! წადით მთებში. მიზეზს
ნუ მკითხავ!

მეფის ბრძანებით აქ მოდიან შენს შესაპყრო-
ბად!

ბატონ. ჩემს შესაპყრობად? მაშ მკითხავენს
ძალა ჰქონიათ!

ელიზ. შენ შეურაცხე შენის ძმის და მეფის
პატივი!

ბატონიშ. (უტბად აენთება) ჰა? როგორ? ვინ
სთქვა?

ელიზ. წადით აქედან!

ბატონ. მე ვინა მნახეთ ისეთი, რომ ცილსა
მწამებდნენ

და თავი ჩემი ვერ ვიშართლო? როგორ გგო-
ნიათ?

რომ დაუმტკიცო შეცდომა და ის დავარ-
წმუნო?

ახ, ღმერთო ჩემო! დავარწმუნო! რა უნდა
ფუთხრა?

იქნებ ის ვუთხრა, რომ როდამი მე მეკუთვნოდა
და დღეს მისია! რომ მე იგი დღეს აღარ მი-
ყვარს?

(თითქმის ყვირილით)

ვინ მაკადრებდა? სკრუობს ყველა და მეფეც
სკრუობს!

მეც, მეცა ვსკრუობ...

ჯუანშერ რა გაყვირებს? რა დაგემართა?

ბატონიშ. თავი მანებეთ! გამეკალეთ!

ჯუანშერ. რა მოგდის, როით?

ელიზბარ. დაწყნარდი, შვილო!

მე მესმის შენი აღელვება!

აი, ეს ჩემი გასაღები,

მცველებს უჩვენეთ და უფებლად გახვალთ
ციხიდან.

ბატონიშ. (აღღვებისგან აცრემლებული)

სხვა იყოს ჩემთან დამნაშავე და მე გავრბოდე!

XII

იგინივე, მოლარე შახნავაზ, კარის და-
რაჯი და მცველები.

შახნავაზ. აქ არის იგი!
კარის დარაჯი. ამ ბრძანებით შეპყრობილი
ხართ!

(ბრძანებას გადასცემს. კითხულობს)

ბატონ. როგორ? მე? მართლა?

(შხვებს)

აი ბრძანება!.. ყველას ასე დაგხვეთ... დაგ-
გლეჯავთ!

კარის დარაჯი. ბატონიშვილო! მანატიეთ! ჩვენ
მას ვასრულებთ,

რასაც გვიბრძანებს ჩვენი მეფე — გთხოვთ დაგვ-
მორჩილდეთ!

სისხლში ნუ შეგვრევ, ნუ იხებებ ჩვენსა და-
ლუქვას!

შახნავაზ. ვფიცავ, ყველასთვის საწყენოა, ბა-
ტონიშვილო!

ელიზბარ. შე. მუხმუხელავ!

ბატონ. მაშ შე შემიპყრან სასახლეში და ძმის
ბრძანებით?!

მე? მე, რომელმაც მოვუპოვე მას გამარჯვება!
მტერიც კი ასეთს დამცირებას ვერ მაკადრებ-
და!

ძმისა ჯუანშერ!
ბრძოლის ველიდან რად დაებრუნდით გამარ-
ჯებულნი?

აქ ასეთ ყოფას, იქ სიკვდილი სჯობდა ათას-
ჯერ!

(მოლარეს)
უთხარ შენს ასულს, რომ ანაზღად მეფემ შე-
მიპყრო,

არ ვაპატიებ ესრეთ ჩემსა შეურაცხყოფას!

შახნავაზ. ჩემს ქალზე ექვობს!

ბატონ. უთხარ, როინი თავის სიტყვას არ
ულალატებს

და თუ ცოცხალი გადავურჩი, აღსრულდეს
ნება!

შახნავაზ. შენი მუქარა მისაგებელს, დაე, მიე-
გოს!

ბატონ. განა შენ ექვი გეპარება ჩემს სიძარ-
ღეში?

მაგრამ აწ კმარა! შეგხვდებით და მაშინ გავ-
სწორდეთ!

თუ არა—ღმერთმა აპატიოს ჩემს მტერ-მოყვა-
რეს!

საით მიბრძანებთ?

კარის დარაჯი. მე გაგიძღვებით!

ელიზბარ. (ჯუანშერს) უთვალთვალე შორი
ახლოს! გაჰყე შენც შავათ!

(ბატონიშვილი გაჰყავთ)

XIII

ელიზბარ და შახნავაზ.

ელიზბარ. შახნავაზ!

შახნ. რა გსურს?

ელიზ. ეთამაშები სხვის სიცოცხლეს—ინანებ
შეთქი!

შახნავ. შენ თვით ინანებ მაგ სიტყვისთვის,
თუ კიდევ ვითქვამს!

ელიზ. შეც მემტკრები?

შახნავ. შენი მუქარა მე პირველად მაშინ გავიგე.
როცა მიჩვედა... ამირბარად მე მეფე ჩვენი და შენ ჩაპმალე...

მეორედ, როცა საიდუმლო თათბირს დაესწარ, მხოლოდ შენ ერთმა არ ისურვე ჩემი ელჩობა. მესამედ, როცა ჩემს ქალიშვილს მეფე ირთავდა და შენ მის ნაცვლად მთავრის ქალი მოაკვანინე,

რომელიც ეხლა მეფეს არცხენს...

ელიზ. ჩუმად! ბოროტო!
შახნავ. ბოროტი შენ ხაო! მეფე ჩვენი შენს ხელში ჩაღობა!

ელიზ. შენ არ ვარგოდი არც ელჩად და არც ამირბარად!

შენს ქალიშვილს კი აქ ტყუილად იმოწმებ მხოლოდ, რადგან იმისი დედოფლობა შენ გსურდა მართო

ისევ და შენის მწირი ნების გზის გასაკვად!
შახნავ. შენ გზა დაუბნე, ვისაც გულით წინსვლა უნდოდა!

ელიზ. ჩემი სინდისი ხალხს უწევდა მუდამ ანგარიშს!

შახნავ. რა იცი, შენზე უკეთესად სხვაც არ გაუწევს?

ელიზ. შენს პირადობას ვერასოდეს ვერ გასცილდები,

ბრმა, თავმოყვარე; გოროზი და დასშული გული მზაკვრულის თინით, ანგარებით ხაგზე გაქვს მუდამ!

შახნავ. ერთს ხილზე ვდგევართ დღეს მედაშენ პირისპირ შენლით, ჩვენში ერთ-ერთი წყლის ტაღღებში უნდა წაილოს.

ელიზ. თუ განვსჭვრეტავდი, შენში იყო გველის ნასახი, არ შევედრკებოდი, როგორც ქიას ფებს დაგადგავდი!

შახნავ. ყბელო ბებერო!

XIV

იგინივე და მეფე.

მეფე. მაშ არ შეემცდარავარ! არა! არა! რატომ თვალებმა უფრო აღრე არ დამანახვეს? არა, ვხედავდი და გონება მეურჩებოდა! აჰა საბუთიც! წერილსა სწერს... წერილს... წერილს!..

ელიზბარ! აჰა წაიკითხე და ეხლაც მითხარ, რომ ვსცდები... ვსცდები...

ეხლა თვით ვნატრობ: ნეტა მართლა ტყუილი იყოს

და მე ვსცდებოდე... მაგრამ წერილი... მისი ხელი... ო, ღმერთო ჩემო!

ოთხის თვის წინად ნამძინარევეს უცბად წამოსცდა:

„როინ! ნუ მიხვალ!“ მე მას აქეთ გველი გულს მეწვა!..

წადით, მომიხმეთ ჩემს მსაჯულებს... გაასამართლონ!

გაასამართლონ და სასჯელიც ეხლავ ასრულდეს...

არ შემძლიონ მათ ცუქურო! ორივე ერთად... ორივე ერთად დაისაჯუნენ...

XV

იგინივე და როდამ.

როდამ. ჩემო მეფეო და მეუღლე!
მეფე. დიალ. ვარ მეფე. მეფე შენი, არა მე-ულლე!

წყვეთიმც იყოს ის დღე, ოდეს მეუღლედ იქმენ!

როდამ. ჩემსა გარშემო აგინთია ცეცხლი მაგზებარე,

მე მისი ალი საცა არის მომიღნობს კიდეც... ღმერთს ოა შეეცოდე, ანუ შენთან რა დავა-შავე!

უბრალო მსხვერპლად რად მიმეტებ, ჩემო მეფეო!

მეფე. ქალისთვის ცრემლი აკზნეოპის პირსა-ბურია!

როდამ. ჩუმად მოგეკლა ჩემი თავი ცამდის მართალი,

შხამი-სამსალა შეგერია ჩემსა სასმისში, იტყოდნენ: მოკვდა უცაბედის სიკვდილითაო. ასე საჯაროდ თავის მოჭრას რას მემართლები?

მეფე. უნდა იტანჯო, შეგარცხვინო. შენც, შენი გვარიც!

როდამ. რომ მართალი ვარ!

მეფე. მართალი ხარ! შენ? მართალი ხარ?

როდამ. და უცოდველი შენს წინაშე! ღმერთთან არ ვიცი,

თორემ ამ სასჯელს, დამცირებშა ამაცილებდა! მეფე. თავსა მართლულობს

ის, ვინც მღალატობს სულიერად და ხორციელად!

პო, რატომ არა: მე ქალარა ვარ, გატეხილი, ის ახალგაზრდა!

გაპქურდეთ ჩემი საჩეცელი ავაზაკურად!

როდამ. სცდები! ცილს მწამებ!

მეფე. ვსცდები, ფანჯრიდან საყვარელს რომ ღამე ატარებ!

ვსცდები, წერილით რომ იბარებ თინმოჩეული!

ვსცდები, ძილშიაც იმის სახელს რომ გაიძახი! (სადედოფლო ნიშანს ჩამოაგლეჯს. გვირგვინს მოჰხსნის, ფეხით სთელავს).

ღირსი არა ხარ დღეის შემდეგ მას ატარებდე.

როსკიპო ქალო! დაცემული სულით ხორციამდე!

როდამ. ოჰ, დედა! დედა! რალად მინდა თავი ცოცხალი!

(ტირით გადის).

XVI

იგინივე და მსაჯულნი.

უკანა ფარდა გადაიწევა. ტახტის გარშემო სხედან მსაჯულნი. წინ უძევთ მსაჯულთა წიგნი. შემოჰყავთ როინ ბატონიშვილი

მეფე. დარბაისელნო და მსაჯულნო! მსწრაფად შეგკრიფეთ!

მომიწვევიხართ არა სხვათა საქმეთა გამო,

აიამედ ჩემის საქეთარის განსაჩივლელად!

(გვირგვინს იხდის)
აი, გვირგვინი მომიხდია და არ იფიქროთ,
რომ გვირგვინონის სასარგებლოდ საქმე გა-
დასტრათ.
დღეს თქვენს წინაშე მეც უბრალო ერის კა-
ცი ვარ!
დარბაისელო! რა სასჯელი ელის ისეთს ძმას,
ვინც შეურაცხყო სარეცელი, მეფის სახელი?
მსაჯული (სიჩუმის შემდეგ წიგნს ათვალიე-
რებს).

წიგნში სწერია: სიკვდილით დასჯა.
მხოლოდ ვინ არის ამის მოწმე, საბუთი გვი-
თხრას?

მეფე. მოწმე თვით ჩემი სინდისია და ჩემი
რწმენა,

რომ ეს ასეა და სიყალბე არ ურევია!
მსაჯული. ეგ ათა კმარა! საბუთი რამ ხელ-
შესახები!

შახნავაზ. მეფეო ჩემო! თადე დარაჯს უნდა
სთქვას რამე!

მეფე. აბა, წამოდექ! სთქვი, რაც იცი!
თადე. გახლავართ თადე, ახსურის მეფის ტახ-
ტისა!

ერთ ღამეს ციხის დარაჯობა მე ჩავიბარე.
მამლებს ჯერ არც კი ეყვილათ, რომ იმ ფან-
ჯარიდან,

სადაც დედოფლის ოთახია, კაცი გადმობტა.
კართუხუცესიც სწორედ იმ დროს ჩემს გვერ-
დით იდგა,

შინ წასასვლელი რაღაც საქმეს მე მთავლებდა.
მე ვუთხარ: რაღაცეშმაკობა მოხდა აქ მეთქი.
როგორც თქვენ გარჩევთ, ვინა ხართ და არა
ესცდები,

იქაც მე ნათლად გავარჩიე ბატონიშვილი!
მეფე. ეს შენ იცოდი, უხუცესო, და არ კი მით-
ხარ?

ელიზ. მართალი არის, მომეჩვენა რაღაც
ლანდივით,

მაგრამ მოხუცმა პირისახე ვერ გავარჩიე.
იგი ფანჯარაც უფრო არის დაშორებული,
ვიდრე ამ დარაჯს ჰგონია, თუ მოსჩვენებია.
მეფე. გაიძვერაობ! ხელს აფარებ, ბებერო მე-
ლავე!

მსაჯული. სხვა მოწმე კიდეც! სხვა საბუთი,
თორემ დარაჯი

შესაძლო არის. მართლა სცდება ან მოე-
ლანდა.

მეფე. მე სხვა საბუთი და სხვა მოწმე—
შახნავაზ. მეფეო ჩემო! თადეს აცალეთ! —
რალას აყოვნებ? სთქვი გაბედულად!
თადე. ჩემი მეუღლე მოახლეა ჩვენის დედო-
ფლის.

როდესაც ოთახს ალაგებდა, მას ეს ხანჯალი
ეპოვნა სკამზე...

მეფე. აქ მაჩვენეთ! მისია სწორედ!
მე თვით გარდავეც მას სახსოვრად!

რალა საბუთი? სხვა საბუთი? დაიშალენით!
ყველაფერს, აი, ეს უსულო საჯანი ამბობს!
წადით, დახვრიტეთ ამ საათში, დაუყოვნებ-
ლივ!..

ო, სალახანავ, არამზადავ! მგესლავო გველო!

მსაჯული. დამჭიდდით მეფევ!
არ შეიძლება ბრალდებულსაც არ მოეუსმე-
ნოთ!

რას იტყვიოთ, როინ?
ბატონიშ. რაც მოვახსენეს, ყველაფერი სი-
ცრუე არის!

განგებ შეთხზულის წინააღმდეგ ან კი რა
მეთქმის?

მეფის თვალები ეჭვისაგან დაბრმავებულია
და მისი აზრიც ეჭვისაგან დაბნელებულია
და რომ ეს ასე არ იყოს და გონებას ჰკით-
ხოს,

არ შეიძლება, მეფემ ჩემთან, სისხლ-ხორცით
სწორმა,

ვილაც მოწმეებს დაუჯეროს და მათ ვრწმუ-
ნოს,

ერწმუნოს მდაბალ არსებათა ცილისწამებას!
არ ჰკითხოს თვის თავს ერთხელ მაინც, თუ
ამ გაწინილებს

რა ანგარება, ან რა შური ალაპარაკებთ!
რაოდენ უნდა იყოს კაცი დამდაბლებული,
ბუნებით ხსირი, გარყვნილი და ზნედაცემული,
რომ სპეტაკ სულსაც მიაწეროს თვისი ქვე-
ვანი,

თვისი ავიზნე მოჩვენოს სხვა არსებაშიც.
რაც თვითონ არის, სხვაც ისეთი ჰგონია სწო-
რედ!

მე კი არ უნდა ვიყო თქვენს წინ ჰასუხისმგე-
ბელი,

ეგ უნდა იყოს დამნაშავეის სკამზე მჯდომარე.
ვაჩე ვეზირის კოლი ჰყვანდა მაგას საყვარ-
ლად!

თავად გუროვენმა ღამე სცემა ბნელი საჭმის-
თვის...

და რალა ბნელის—მიუვარდა ოჯახში მზე-
ცურ...

ერთ სეფე ქალსა უქანონო შვილი შესძინა.
თავისი სათხო, ანგელოზი კოლი მოწამლა...

ჩემი ძმა მოკლა, სისხლ შევკრილი ტახტი
წაართვა...

მეფე. (სკიპტრას ესერის) გააჩუმეთ! გააჩუმეთ!
ბატონიშ. ვინ გააჩუმებს? სიკვდილის მეტს
სხვას რას მომისჯით?

მან მე წამართვა საცოლო და ბედით აღ-
თქმული,

მით დაარღვია მაგიჩემის წინდა ანდერძი!
მტარვალო! ან კი სხვა რაში ხარ აღმანიწ-
ლოთი, გახრწნილი, ზარმაცო და ომში მში-
შარა!

შენს მაგეერად ქვა რომ იღოს მეგ მეფის
ტახტზე,

ჩენი ქვეყანა მეტს ირავებდა, ვიდრე შენს
ხელში!

ერი დაამე, უნიკობით გაალატაკე...
მონის უღელქვეშ ამოართვი სული გლეხობას.
ხალხი მიეცი საჯიჯგენლად შენებრ უღირ-
სებს!

მეფე. გაიყვანო! კმარა!
(ბატონიშვილი დარაჯებს გაჰყავთ)

ელიზ. (მეფეს მუხლს უყრის)
გონიერ მეფეს მე მოხუცი გემუდარები.
პატივი დამდე, დამშვიდე მღელგარე გული.
არა გთხოვ, როინს აპატიო, არა მეფეო!

უბრძანე მხოლოდ, შეაჩერონ ერთის დღით დასჯა!
ნუ ასჩქარდები, მბრძანებელო, ნუ ასჩქარდები!

XVII

იგინივე და როდამ.

როდამ (შემოდის მომაკვდავი კედელ-კედელს, მოსამართლეების წინ გაჩერდება და დიდხანს სდუმს)
მოსამართლენო! თქვენს განაჩენს არ დავუცადე.

მე ამას იქით დამნაშავე აღარ ვიქნები.
ან როდის ვიყავე?
ქმარს ერთგულებას ვუწევდი და ერთგული ვიყავე!

ვინ შეიტანა ჩემში შური?...
მას ჩემი ცოდო ეკითხებოდეს!
ჩემი მშობლები ვედარ მნახავენ...
და რომ მეცოცხლნა...

შეურაცხყოფილს მე სიცოცხლე აღარად მიღირს.

როინი დღესაც ძვირფასია ჩემი სულისთვის.
წერილს რომ ვსწერდი, მხოლოდ კესოს გულისთვის იყო.

მას შეეხაროდი, ვით მეომარს ჩვენისთვის...
მიყვარდა, როგორც რაინდი და სულით სპეტიაკი.

ეხლა ეს ყველა მორჩა... მორჩა...
(მეფის ტახტის წინ კვდება)

XVIII

იგინივე, ჯუანშერ და თეონა.

ჯუანშერ (გარედანვე ყვირის. შემოჰყავს თეონა, თადეს შეუღლე).

დიდო მეფეო! ამოცანა ჩემს ხელში არის!
მივხვდი, თეონას ყველაფერი უნდა სცოდნოდ.

(როდამს დაინახავს)
საბრალო როდამ! ეედარ მოვისწარ!
მეფე, უბრძანე გადაურჩეს ის მაინც სიკვდილს!

მეფე. სთქვი, რას ემაწვილობ! მამიშენის სისხლი გიდგია!

მან ორგულობა გამიწია, შენ მიერთგულე?
ჯუანშერ. ჩემს ნათქვამს თუნდაც ყურადღებას ნურც-კი მიაქცევ!

თადეს ჩვენებას გააქარწყლებს მისი მეუღლე!
ის, ვინც თანჯრიდან გადმოხტა და როინს აბრალებთ,

მე თვით ვახლავარ!
მეფე. ნუ თავხედობ!
შენ ვინდა მავით მეგობარი დაიხსნა, განა?
ჯუანშერ. ჰკითხეთ თეონას!
ამან სულ იცის ჩემი საქმის გარემოება.

მეფე. იქ რა გინდოდა? ვისთან იყავ?
ჯუანშერ. კესოსთან ვიყავ! კესო ჩემი დანიშნულია!

მასთან შეხვედრა აკრძალული მქონდა მამისგან!

ჰკითხეთ მამაჩემს! ზაჰე ფარულ მუღამ ვხედავდი!

მე ვიყავ მასთან. ხმაურობა შენი მოგვესმა.
ფეხი რალაცას წამოჰკარ და თითქოს წაიქცე!
მეც ვიდროვე და თანჯარიდან გადმოვხტი ბალში!

მეფე. ეგ ამას წინად! მართალია!
ელიზ. მეც ვუქრძალავდი, მართალია!
მე ვუქრძალავდი, რადგან მშობლებს გვეძულდა ერთგურობით!

იქნებ ეს ცოდო დატრიილდა ჩემს უნებურად!
ვაი ჩემს თავსა!

ჯუანშერ. ბატონიშვილის საცოლოა მოლარის ქალი!

შახნავ. რაო? რა სთქვი? ღმერთო!
ჯუანშერ. მის ბექედს ცინო კარგა ხანი ხელზე ატარებს!

შახნ. ო! ო! ცაო, დამეც რისხვა და მეხი!
გასქდი მიწავ და ჩამიტანე მე უგუნური!
რატომ ვერ მივხვდი — მიხარიან, მიხარიანო!
(მსაჯულებს მიუვარდება)
როინი რატომ არ გაამართლეთ?

რატომ ვერ იგრძნეთ, დაგებული ჰქონდა მას მახე?...

წყეულმეც იყოს თქვენი წიგნი! თქვენი კანონი!
ბრმა თოჯინებო! (წიგნს უხეგს)

კლდე არსად არის, გადვიჩენო? ვაი, ვაიმე!
(გამწარებელი ყვირილით გარბის)

მეფე. შენ რალას იტყვი, დედაკაცო?
თეონა. დიდო ბატონო! ამ ჩემის ქმრის ძალდატანებით

ბატონიშვილსა მე მოვპარე იგი ხანჯალი.
როისთვის უნდოდა, დღეს ყველანი თქვენ თვი-თონ ჰხედავთ.

ქმარი ლოთი მყავს. თქვენ წყალობას იმ დღე, სვე ფლანგავს!

მის ხელში ფული არ მინახავს დღევანდლისგარდა!

დღეს ერთი პარკი ოქრო-ვერცხლი ხელთ ჩამაბარა.

მითხრა: ეს მეფემ მაჩუქაო!

მეფე (გაბოროტებული). ვინ მოვისყიდა?
თადე. თქვენმა მოლარემ! (იჩოქებს)

მაპატიეთ დანაშაული!
მოლარე ასე მარწმუნებდა, თითქოს თქვენ გსურდათ!

მეც მიხაროდა, რომ ერთგულად თქვენ გმსახურებდით!

მეფე. ო, ბოროტო, გველო შახნავაზ!
ჯუანშერ. დიდო მეფეო! მეგობარი გადამირჩინე!

მეფე. ღმერთო, ნუ დამსჯი! ღმერთო, ნუ დამსჯი!

ამ სიბერის დროს მაქმარე ცოდო!

ჩქარა გარდაეც, შეაჩერონ ჩემი ბრძანება!

XIX

იგინივე და დარაჯი.

დარაჯი. დიდო მეფეო!
შვიდს ისრის მსროლელს გააყოლეს ბატონიშვილი.

მათ წილად ერგოთ დაეხვრიტათ, მაგრამ იმტყუნეს!

ბატონი შვილთან ერთად შეიღწივ მთებში გა-
იქცენ!

მეფე. მოლაღატეებს მიეცით ჯილდო!
ღმერთმა მაქმარა ეს სუბანკო მსხვერპლი ვი-
ო, ჩემო როდამ! საყვარელო, როდამ ძვირფა-
ტირო!

მე უგუნური შემობრალეთ! მიშველეთ, ხალხო!
ნახეთ ექიმნი! გამოიხატეთ საზუალემა!
ეგებ როდამი დამიბრუნოთ, ჩემი როდამი!
როდამ, ხმა გამეც!

ნუ მიწყრები, ძვირფასო როდამ!
რაც კი შეგცოდე, მავატიე, გემუღარები!
საბრალო მეფე მუხლმოყრილი გემუღარები.
კოდვილი მეფე შემობრალე.
რატომ არ გინდა მავატიო?

არ ვიყავ შენი შესაფერი, ღმერთმა დამსაჯა!
რა ვქნა, ეს ცოდო რა გზით უნდა მოვიწინაო!
უბრალო მსხვერპლით სული ჩემი მეტად დამ-
ძიმდა!

(სიჩუმე. ქვითინებს)

რათ არ ვგვიღებ?
ან და იქნებ უკვე გიციც ვაო?
დანაშაული ჩემი როგორ გამოვისყიდო?
ჩემს ბაღში ძალად უკვდავების ვარდი დავაქ-
ქნე!
ხალხო! აიღეთ და დამარტყით ლოდი უბე-
ღურს!

როდამ! როდამ!
კართუხუცესო! მონასტერში! შორს ამ სოფ-
ლიდან!

აქ მე ადგილი აღარა მაქვს, ბერად შევღვები!
ესეც იქ უნდა წავასვენო, დევასაფლაო,
რომ ყოველ დილით და საღამოთ ცრემლი
ვაფრქვიო,

და ჩემი ცოდო, მძიმე ცოდო მოვიწინაო!
ჩემი ძმა იხმეთ! დღეის შემდეგ ის არის მეფე!

ფ ა რ დ ა

მ. არაგვისპირელი.

„...შვილო...“

(ცხოვრების ნამცეცი ძველი ქართული თქმულებით)

„... შვილო, ...—წამოიძახა უსინათლო ღრმად მოხუცებულმა ლომამ, რომელიც ქობის ბოძს მიჰყუდებოდა ზურგიით და იმისსავე ახლოს ჩაქრობაზედ მისულ ცეცხლისკენ თავისი გამ-
ხმარი ხელები გაეშვირა, როდესაც მოგონებებში გართულს შემოესმა „ჩხაკინი“ იმან მა-
შინვე იგრძნო, თუ ეს რას ჩნიშნავდა... იმისმა უმცროსმა შვილმა გოდრის დაწვნი დაიწყო-
და იცოდა კიდევაც რისთვისაც...“

წამოიძახა: „შვილო...“ უნდოდა ეთქვა, მაგრამ მოგონება ისევ თავის კვალში ჩადგა და
გაიყრლია თან ლომას გონება... შეაწყვეტინა აზრი... მამის ხმის გაგონებაზე ფოცხვერამ
ხელი შეაყენა. ოდნავად თავიც იმისკენ გადახარა, მაგრამ რაკი გაგრძელებას ვეღარ ეღიროსა,
ააშუშებდა ხელი და „თავისთვის ბუტბუტებს“-ო, ჩაილაპარაკა...

ლომა კი დატურავს მოგონების მორევში და სრულებით ავიწყდება დღეიანდელი გარე-
მოება...

აგერ სულ ახალგაზრდა, როცა პირველად თავისი სახელი „ლომა“ ეწოდა, წარმოუდგა გო-
ნებას... ტყეში მიდის, თავისი უძლეველი კეტი მარჯვენა ხელში უჭირავს. მიდის ჩაფიქრე-
ბული, თუკი მაშინ ფიქრი შეეძლო... უფრო გამოურკვეველ სურვილებით შეპყრობილი.
ამას ფიქრს უწოდებენ და უწოდებდნენ. სხეულის გამოურკვეველ სურვილებით შეპყრობილი
ადამიანი ღრმად ჩაფიქრებული ჰგონიათ... ლომას ხანა ისეთი იყო... მიდის და მიარღვევს...
რისთვის... სად?... თითონაც არ იცის... უღრანი ტყე იმისთვის სათამაშოა... უშიშრად
მიდის... აგერ სულახლოს რაღაც შრიალი შემოესმა და შემდეგ საშინელი ღრიალი... ამ
ღრიალმა შიშის ზარი დასცა ტყეს... მთლად შეიპყრო... მხოლოდ ლომა კი არა... სწრაფად
გამოერკვა და იქით მიიხედა, საიდანაც ღრიალი და შრიალი მოესმა... ჰხედავს... ხარადისი
მუხის ტოტები ირხვეიან ერთ ადგილას და იმ ტოტების პირდაპირ წამოქცეულ წიფელზე
მდგომ ცხოველთა მეფეს...

ამის ღრიალმა გამოარკვია...

ჩმანაც შეასწრო ლომის თვალი... თითქოს ერთმანეთი მოეწონათო, წამს იმათი თვალის ისრები სწრაფად შეხვედრაზე აიღესნენ და ღრმად... ღრმად ჩაერქვენენ მოპირდაპირეს... რო იცნეს ერთმანეთი, საბრძოლველად შეუტოკდათ სხეული იმათი მშვიდად განშორება შეუძლებელი გახდა...

ცხოველთა მეფე კამარის შესაკრავად მოემზადა...

ლომამაც თავისი უძლეველი შინდის კეტ-კომბალი მოიმარჯვა... მიდამოს თავის და უნებურად მოავლო თვალი...

ველი დიდი იყო... მოძრაობას არა დაუშლიდარა...

წამიც არ გასულა, რომ ცხოველთა მეფე ისარივით გადმოეშვა ლომასკენ და...

— ქახ!..— წამს ახმაურდა მიდამო.

ცხოველთა მეფე გადატრიალდა რამდენჯერმე და სწრაფად წამოხტა მარდად, მაგრამ წინა ტოტები მოჰშვენეტოდა...

მაგრამ ცხოველთა მეფეს ეს არ აშინებდა... კბილები ხომ გაალმასებული ჰქონდა...

ლომა გაუხტა გვერდზე, და ამავე დროს კიდევ მოისმა საშინელი ჭხანი...

ოდნავ გმინვა და მოისმა... იმის წინ მთრთოლარე ლომი ეგდო...

სახის და კისრის დატენილი სისხლის მიღები ნელ-ნელა უფუკდებოდნენ...

მედგრად მცემავი გული უმშვიდდებოდა...

— ლომავ, ლომავ!..— აშრიალდა მუხის ფოთლები და გამოსმა წკრიალა ხმა...

ლომის ღრიალს ისე არ შეუკრთია ლომა, როგორც უცნაურმა ნახმა ხმამ...

ხმასთან ერთად მუხის ძირითა ტოტიდან ჩამოეშო ტყის დედოფალი...

ლომა განცვიფრდა, ასეთი სიმშვენეიერე თავის დღეში არ უნახავს. ტყის დედოფალი ალერსით შესცქეროდა შორი-ახლოდან და თითქოს მიახლოვების ნებას სთხოვდა...

ლომას ტანში ყრუანტელმა, სიამის ყრუანტელმა დაურბინა, დატენილი სისხლის მიღები სულ დაეფუკა და გულის მოძრაობა შეუდგა...

ძლივს მოახერხა წაფშუვლა, სახეზე ოდნავ ხელის გადასმა, მუხლები ჩაეკეცა, და ჯერ ისევ მთრთოლარე ლომის სხეულზე მიესვენა...

ტყის დედოფალი წამს იმის გვერდით გაჩნდა და მშობლიურის ალერსით ხელი შეახო...

ლომა გონს მოვიდა. ძლიერი მკლავი შემოაურკალა ტყის დედოფალს ლომამ და მკერდზე მიიკრა... ეხლა და იგრძნო, თუ ასე გზა აბნევით რას დახეტიალებდა... იგრძნო, რაც უნდოდა და ჩასაც დაეძებდა...

იმ დღეს იქ დაჰყვეს... იქორწილეს და მეორე დღეს განთიადისას ქალმა ლომა ლომით თავის თემის ბანაკში მიიყვანა, როგორც თავისი ქმარი...

ლომამ დაჰყო ცოლფურთს რამდენიმე დღე. შემდეგ კი თავის ცოლით თავის თემისკენ გაემგზავრა...

ირი თემი შეაერთა და წინამძღოლად ორივემ ლომა ამოირჩია...

— ჩხაკ... ჩხაკ!..

ლომა გამოარკვია ამ ჩხაკუნმა... მოკუმშული გული უფრო ძლიერად მოეკუმშა და სუსტად დაუწყო ცემა... „გოდორს ჰწნავს!“ გაიფიქრა ლომამ...

„რომ გამიტანოს მთაზე და იქ დამადოს... ეხლა ურგებელი ვარ... და... თითონაც ჩქარა ეს დღე დაადგება... კარგია კიდევ, მე არავისთვის გოდორი არ დამიწნავს... მამა ჩემი ბრძოლაში დაიღუპა... დედა ჩემი კი ამის შემდეგ ჩქარა გამოესალმა წუთისოფელს...“ შუბლი შეეკმუხა მშობლების ხსენებაზე...

„არა... არა... მამისთვის გოდორს არ დაეწნავდი... ის მოამაგე იყო... ის...“

— ისეთი გოდორი დაწან...— წამოილაპარაკა ლომამ და გაჩუმდა, რადგანაც ისევ მოგონებამ გაიტაცა...

ფოცხვერამ ხელი შეაყენა მამის ხმის გაგონებაზე!

— როგორი, მამე? — შეეკითხა ფოცხვერა, რაკი ლომამ აღარ დაათვა აზრი, მაგრამ პასუხი მაინც ვერ მიიღო.

„ბოდავსო“, წაბუტბუტა ფოცხვერამ და ისევ გოდრის დაწვანას შეუღდა...
ოდნავად ლაწუნობდნენ თხილის ნაწი ტოტები და სიამით ეწვნებოდნენ გოდორს...
ლომა კი ამ დროს დატურავდა თავის მოგონებაში.

ისე უგზო-უკვლოდ აღარ უვლია, რაკი ტყეში თავის გულს შეჰხვდა. ეხლა ყოველი ნაბიჯი წინაღვე გაზომილი ჰქონდა. იცოდა, სად და რისთვის მიდიოდა, ან უნდა წასულიყო...
წინ მიუძღოდა ორ შეერთებულ თემს და საუკეთესო ადგილებზე ამყოფებდა ზამთარ-ზაფხულს. აი, ეხლა სადაც არის, ხომ ამან ამოარჩია საზაფხულო ბინად და, საითაც დღეს საზამთროდ გაემგზავრა თემი, ხომ იმისრვე არჩეულია...

„უჰ, რა ძლიერად აბრიალებს მზე თვალს!..“ რა მყუდრო ადგილი და მზიანია!.. ევკლას მოსწონდა ის ადგილი... მეზობელი თემი რამდენჯერ შემოესია, უნდოდა წაერთვა, მაგრამ ლომა ყოველთვის კუდით ქვას ასროლინებდა ხოლმე...

ეხლა?

ეხლა იმ ადგილს ვეღარ ჰნახავს.

ახ, რა კიდევ შეეძლოს მზის ბღღვრილა თვალში გახვევა!.. რამდენჯერ იჯდა კლდის ძირას წარსულ ზამთარს... მზე კი პირდაპირ უბღღვრილებდა თავის დიდ თვალს, რომლის სხივებშიაც მოქცეული იყო მთელი არე, მთლიად კლდე და ოითონ ხომ სულ შუგ შუგ ბაიაში იჯდა!.. მაშინ კიდევ ჰხედავდა... მხოლოდ აქ, საზაფხულო ადგილას წაერთო სინათლე... თავისუფალი მოძრაობა ამისთვის აღარ შეუძლიან, თორამ ჯერ კიდევ ივლიდა...
ეხლა გზის მაჩვენებელი უნდა ჰყვანდეს... თავისვე ფეხით ჩავიდოდა თავის ბღღვრილა თვალა მხესთან, მაგრამ „ჩხაკ... ჩხაკ... ჩხაკ... ჩხაკ!..“ ფოცხვერამ საკმაოდ დაწნა გოდრის გვერდები და ეხლა კეტით სცემდა გარშემო, ზვიდან, რომ წნელი წნელს მკვიდრად დაჰკავშირებოდა... ძირის გამოწვანა და დარჩა...

ლომა შეირყა ამ ჩხაკუნით... იგრძნო, ჩქარა გოდორი მზად იქნებოდა, და იმისი აღსასრულიც...
მზის ბღღვრილა თვალში ვეღარ გამოეხვეოდა... აქნობამდის იცოდა და იმის ნებაც იყო, სად და რისთვის მიდიოდა. ეხლა კი იცის, სად რა რისთვის მიდის კი არა, წაიღებენ, მაგრამ იმის უნებოდ... ეს წესი... მართალია, თითონ ამ წესზე არ უვლია, შემთხვევა არ ჰქონდა ამისა, მაგრამ იმის თემში ბევრი ამისთანა შემთხვევა ჰქონდა ენახა. მაგრამ არავითარი წინააღმდეგობა არ გაუწევია...

ეხლა ჯერი თითონ ლომაზე მიდგა და...

ხომ არას ამბობს? ჰმორჩილდება წესს... მარტო უნდა ფოცხვერას ამცნოს, რომ იმისი შვილები არ ეწვალნენ, როგორც ესენი არ წვალობენ, როცა ზამთარ-ზაფხულ ბინას ცვლილობენ. იმისგან არჩეულ ბინას და გზას არა სტოვებენ და ადვილად მიდიან. თორემ რა იქნებოდა, რომ ეხლა ახალი ბინა და გზა ეძებნათ... ფოცხვერას შვილებსაც დასჭირდებათ გოდრის დაწნა...

მაშ...

— შენ შვილებსაც რო გამოადგეს!.. — წამოიძახა ხმა მალლა ლომამ...

ფოცხვერამ შესწყვიტა ჩხაკუნი და მაშინვე შეეკითხა:

— რა გამოადგეს ჩემ შვილებს?..

— გოდორი!..

— რა გოდორი?

— რა გოდორს მიწნავს! შენთვისაც ხომ მოუნდებთ: შენ შვილებს, როცა ჩემსავით დაუსინათლოვდები...

ფოცხვერამ პირი დაალო...

ქ. მაყაშვილი

ბარაკი.

თავმომწონ კრეტინთა პალაცო — ბარაკი...
ცვეთილი აზრები... ეგ სწორი ხაზები...
ერთი და იგივე დღე და ღამ არაკი.
ერთი და იგივე მყვირალა ფრაზები!..
ცვივიან ბაგეთგან სიტყვები... სიტყვები,
ვით მჩატე, უგულო, ჭიანი კაკლები!
დაძრწიან, ჰკრეფენ მათ სულელი ციყვები,
სულელი... არც მეტი და არცა ნაკლები!..
ტვინი არ მოძრაობს გაყინულ-დამზრალი,
ენა კი მოშლილი იძვრის და ლაქლაქებს!..
კაცუნა წუმპეში ყელთამდის ჩამძვრალი
ბეჯითად დაეძებს მზეზედა შავს ლაქებს!..
რა საშინელია კრეტინთა ბარაკი:
იქ ყველა დიდია, იქ ყველა გმირია!..
ეროსა და იმავეს გვიამბობს არაკი;
მკვდარ პაპსა სჯობია ცოცხალი ვირი აქ!

ია ექალამე

ცხორების ტალღებში

(დაუბეკდავ რომანიდან)

I

მარცხი.

— ალექსეი იგნატიევიჩ! ნებას მიბოძებთ შემოვიდე? — დაიწკრიალა დერეფანში ქალის ხმამ.
სტუდენტმა ალექსი კამპამაქემ ყურები აცქვიტა და უპასუხა:
— რატომ... მობრძანდით!
ოთახში შემოვიდა დიასახლისი მარია პეტროვნა.
— უეცრავად, აქაურობა ასე დაულაგებელია! — ლულულუღებდა ალექსი და თან ბლუზის
საკინძეს იკრავდა.
— ეს სულ ჩემი ბრალია... დღეს ვეღარ მოვიცადე, ოთახი დამელაგებინა... ანაზღეუ-
ლად სტუმრები მოვიდნენ, — დიმილით ჩამოართვა მარია პეტროვნამ და ხელი გაუწოდა.
— გამარჯობათ, გამარჯობათ, ჩვენო ბერ-მონაზონო! რატომ არ გვეწვიეთ, თქვენთვის
ხომ არას მოვიმატებდით? — ნახად უსაყვედურებდა მარია პეტროვნა და თან თვალებით
გშმაკურად უცინოდა.
— ღმერთს გეფიცებით არ მეცალა... გამოცდები მაქვს... ხომ იცით, რა ძვირფასია დრო...
დაბრძანდით! — მიუთითა სკამზე ალექსიმ, თვითონ კი მერხზე ჩამოჯდა.
— ძვირფასო ალექსი იგნატიევიჩ, მე ბოდიშის მოსახდელად გიახვლით... მოსამსახურე
სახლში დამეთხოვა და თქვენთან სამოგრის შემომტანი აჩავინ არის. არ შეიძლება ამობრ-
ძანდეთ ჩემთან, ზევით? იქ ყველაფერი მზად არის: ჩაი, დასანაყრებელი... ცოტა ღვინო.
— გამაღობთ დიდათ, მარია პეტროვნა! რალაც შეუძლოთა ვარ, ბევრი ვიმეცადინე და

თავსბრუ მესხმის, — აღარ იცოდა, რა ეთქვა ალექსის.

— მერე რათა მეცადინეობთ მაგდენს, რატომ არ გაივლ-გამოვილით, არ ვამბიარულდებით? თქვენ ახლა ტარბივით უნდა დატრიალებდეთ ახალგაზრდა ქალებში... არ მოეწონებით თუ? — აღერსიანად უთხრა მარია პეტროვნამ და ისეთი თვალით შეხედა, რომ ალექსიმ უსიტყვოდ თავი დახარა.

უხერხული ხანგრძლივი სიჩუმე ჩამოვარდა, ისე რომ ჩვენ კიდევ მოვასწრებთ რამდენიმე სიტყვის თქმას დიასახლისის შესახებ.

მარია პეტროვნა ანუ, როგორც მას უძახდნენ, „მადამ მარი“, ქვრივი იყო, 38 — 40 წლისა, მაგრამ არც ქვრივობასა და არც წლებს მისთვის ვერა დაეკლოთ რა: ტანადი, თურაშაული ვაშლივით შეთქვირებული და დიდის გემოვნებით გამოწყობილი, თაიგულივით გამოჩანსკულიყო სკამზე და მშვენიერ დიდრონ ლურჯ თვალებს ციკუნინასავით ნაბავდა, რის გამოც გრძელი და ხშირი წამწამები მის კოპწია ცხვირს ჩრდილს აყენებდნენ. მაღალი გულ-მკერდი ყანასავით უღელავდა და თეთრ-წითური სახე სარკესავით უპრიალებდა. ქერა, ხშირი თმა ოქროს ზვინად დასდგომოდა კეფაზე და მარჯანა ტუჩები საყვარლად გაჰპობოდა. ამ წუთას სჩანდა, რომ ბუნებას იგი სააშოკოდ-სალალობზოდ გაეჩინა, თუმცა სხვა დროს ვაგლანად ვერაფერს რას შეჰკადრებდა: ამაყი იყო, ზოგჯერ უკმეხიც, თავისი თავისა და თავისი სილამაზის ფასი კარგად იცოდა. არც თუ უბირო, უვიცი დედაკაცი დაერქმოდა — სახელოსნო სასწავლებელი ჰქონდა დამთავრებული. ადრე გათხოვილი ადრევე დაქვრივებულიყო და და დღეს სრულიად დამოუკიდებლად სცხოვრობდა. ქალთა ტანისამოსის საქვერვალოს პატრონი, ათსა თუ თხუთმეტ გოგოს იმსახურებდა. კარგა ძალი ფულიცა ჰქონდა შემონახული შავი დღისათვის. კოპწია, მუდამ მოლიმარი და ინტელიგენტურ სიტყვა პასუხის მარია პეტროვნა ბევრ სასიძოს უმღელვარებდა გულს, მაგრამ დღევანდლამდე თავი ისე ეკირა, რომ ყველა პირში ჩაღა-გამოვლებული რჩებოდა.

დღეს კი?...

ველარავინ იცნობდა მარია პეტროვნას!

ალექსის დანახვამ პირველ დღიდანვე დაარღვია მისი სულის სიმშვიდე და ღაზლის ძაფივით დასწეწა მისი აზრ-ფიქრები. ალექსისთან დაახლოვების სურვილმა ბუმბულივით აიტაცა მარია პეტროვნა და სულ მთლად დაუბნია ქვეა-გონება, წაართვა ქალური კდემამოსი ლებაც კი.

მიზეზს-ნუ იკითხავთ!

ვინ ჰკითხავს ქარს: რად ალელვებ ზღვასაო, ან ვინ ეტყვის ცეცხლს: რადა სწვავ თივასაო? სიყვარულიც ცეცხლია გულისა, ქარიშხალია ვნებათა-ღელვისა! ბევრჯელ დიპატივა მდგმური — სტუდენტი თავისას მარიმ, ბევრჯელ ვადაუგდო ანკესი აღერსიანობისა, მაგრამ ალექსი ან ვერ ჰხედავდა დაახლოვებას, ან ვერ ხედებოდა ამ ანკესებს:

ვისაც ვინ უყვარს, იმის ღამაზი ის არის! ალექსისაც თავისი საკუთარი გრძნობათა ცეცხლი ეკიდა გულზე და ფიქრთა იაღქნები სულ სხვა მხარეს მიაქროლებდნენ მის სურვილებს.

მომთმინებიდან გამოსულმა მარიმ პირდაპირი იერიშის მიტანა ვადასწყვიტა და სწორედ ამ განზრახვით მოვიდა ალექსისთან ამ საღამოს.

— მაშ, არ ამოხვალთ ჩემსას? — როდის-როდის დაარღვია სიჩუმე ისევ მარიმ.

— მაპატიეთ, არ შემძლია მეთქი — აკი მოგახსენეთ!

— რატომ?.. გეჯავრებით?

— რათ უნდა მეჯავრებოდეთ! — გაიკვირვა ალექსიმ.

— მაშ, მოგწონვართ?.. გიყვარვართ?

ალექსიმ განცვიფრებით შეხედა და წამოწითლდა.

— ალექსეი იგნატიევიჩ! ნუ თუ ვერა ხედავთ? — ენის მოკიდებით შეეკითხა მარია პეტროვნა, ჯერ სიყვარულით სახე თვალეზით შეხედა და მერე თავი დახარა-ტუჩები უთრთოდნენ-სატირლად ემზადებოდა.

— რასა?—სიტყვა ბანზე აუგდო ალექსიმ და მღელვარების დასაფარავად პაპიროსს მოუკიდა.
 — იმას, რომ... ვიტანჯები!
 — არა მესმის რა!—მხრები აიწია ალექსიმ.
 — მართლა რო ბრმა ყოფილხართ და ყრუ!—დაიხახავა ქალმა, სახეზე ხელები აიფარა და ყრუდ აქვითინდა.
 ალექსი ზეზე წამოიჭრა, დაიბნა, დაიფანტა; აღარ იცოდა, რა ეთქვა, რა ექმნა.
 — ნუ... ნუ გამწირავთ, მანუგეშეთ!—სთქვა ქალმა და ხელები გაუწოდა. წამწამებზე, ცრემლები მარგალიტებით გადმოჰკიდებოდნენ.
 — რას ამბობ, ადამიანო, რა გვაქვს მე და შენ საერთო?
 — ალექსეი იგნატიევიჩ! ალიოშა! ნუ ჯავრობთ, ძვირფასო... მიმიღე... მიმსახურე... უთქვე-
 ნოდ... უშენოს სიცოცხლე მიმწარდება...
 — თქვენ ანგარიშს არ აძლევთ თქვენ თავს... მთვრალი ხომ არა ხართ?! ხვალ თქვენვე შეგრცხვებათ თქვენივე სიტყვებისა!—თქათა-თქუფით სთქვა ალექსიმ, ხარივით შებღვირა ქალს და ქუდს მიაშურა.
 — ნუ, ნუ წახვალთ! ნუ დამტოვებთ, ჩემო ძვირფასო! დიახ, მე მთვრალი ვარ, მაგრამ არა ღვინით, არამედ... შენის სიყვარულით. ალექსეი იგნატიევიჩ... ალიოშა!—წაეტანა ქალი.
 — შეგაჩვენოს ღმერთმა! ეს რა ეშმაკი გადამეკიდა!—წაიდუღუნა ალექსიმ ქართულად, ქუდს ხელი დაავლო და გარედ გავარდა.
 მარია პეტროვნას გაწვდილი ხელები ჰაერში დარჩა... სიბრაზისა და სასოწარკვეთილების-
 გან თავზარდაცემულს მუხლები აუკანკალდა, სახე შეეშალა: მშენიერი, ნაზი, ალერსიანი ქმნილება ძუ ვეფხვად გადაიქცა.
 — წავიდა!? მაგრამ სად, სად წამიხვალ? ამ დამცირებებს არ შევარჩენ, კავასიელო თევზო!—
 ქვითინით წარმოსთქვა მარიმ და ბარბაცით გასწია შინისაკენ...

II

შეყვარებული.

იმავე ღამეს მარია პეტროვნა პერანგის ამბრა მიგდებულიყო ლოგინზე და ტკბილ-მწარე საგონებელს მისცემოდა.

ცრემლმა და ქვითინმა ვერ დაამშვიდა მისი ციცილმოდებული არსება, ქაბუკის თავშეკავებამ ვერ ჩააგდო იგი გულისხმაში. პირიქით, რაც უფრო ბევრსა ფიქრობდა, მით უფრო ეღგზნებოდა, მით უფრო სასურველად და სანატრელად უხდებოდა ალექსის სიახლოვე.

გავარვარებულ-ამრეზილი ოცნებით გამოჰკიდებოდა შავ-თვალა ყმაწვილ კაცს და მზად იყო ერთი მისი დანახვისათვის გაეწირა მთელი თავისი სიცოცხლე.

ჭერში ჩამოკიდებული ბღღვრიალა ლამფა განცვიფრებით დაჰყურებდა მეოცნებე ქალს და საწოლის პირდაპირ ამართული დიდი სარკე კედლისა აღბეჭდავდა ფიქრად ქცეულ ღიაცის სახის ყოველსავე მოძრაობას.

სახე იგი კი ხან მისის ვარდივით ღაჟღაჟებოდა, მთვარიან ღამეს ბულბულის მოლოდინში საყვარლად რო გადაიშლება ხოლმე, ხან კი ბნელ ღამესავით პირქუშდებოდა, საწვიმრად მომზადებული ცა უკუნეთად რო აქცევს ხოლმე მიდამოს.

იმედი და სასოწარკვეთილება, დათმობა და შურისძიება, პატიება და ზღვევა,—ეს თანამგზავრნი შეურაცხყოფილ შეყვარებულის გუნების ტრიალისა,—რიგ-რიგად ეჯარებოდნენ მარის გულს და ყველა ერთად დნებოდა იმ დაუშრეტელ ცეცხლში, რომელსაც, საზოგადოდ, სიყვარული ეწოდება.

მაგრამ ეს არ იყო სიყვარული ჯერედ უმანკო ცირასი, ნეტარებისა და ბედნიერების ცრემლებს რო აფრქევს ხოლმე შორს წასულ სატრფოს მოგონებაზე.

ეს არ იყო სიყვარული არც დედა-ქალისა, მთელი თავის არსებით რო ეწირება მამას თავის შვილებისას, დასაცავად ოჯახისა და მოვალეობისა.

ეს იყო აღტკინება ფურ-ირემისა, გზა-აბნეული რო ჩამოვარდება ხოლმე ბარად, როცა მთაში გულის ტოლი და სწორი აღარა ჰყავს.

ეს იყო გაბატონება ხორცისა სულზე, გამეფება გულისა გონებაზე და...

მარია პეტროვნა სწყველიდა თავის წარსულს, სწყველიდა თავის აწმყოს, სწყველიდა თავის მომავალსაც; თუ კი ალექსის ვეღარ ნახავდა და მის ღრმა თვლებში არ ამოიკითხავდა თავის სიცოცხლის ამოცანას.

„ნუ თუ სამუდამოდ გამშორდა? ნუ თუ მართლა იმდენად დაებერდი, რომ საზიზღარი ვიყო?“ შეათასედ დაეკითხა თავის თავს მარი, ქურციკივით წამოიჭრა ლოგინიდან, ერთი ხელის გაქნევით თმები ჩამოიშალა, პერანგი გადაიძრო და სარკესთან გაჩნდა.

ვით ტყის ფერია, ვით ხორცშესხმული გრძნეულება და ჯადოქრობა, ვით სულჩადგმული ვნებათა ღელვა და თავდავიწყება, დატრიალებდა მარია პეტროვნა სარკის წინ და მუშტრის თვლით სინჯავდა თვლის ფიფქივით სპეტაკ თვის ტანს, მარმარილოდან გამოკვეთილ თავის მხარ-ბეჭს, სპილოს ძვლებიდან გამონაკეთულ ბორცვებს თავის ნეკრდისას, თხემზე რო მარჯნის მძივები გამონასკვოდა და ოქროს თმებში ხელებ გაყრილი ულიმოდა ვიღაცას და რალაცას...

ტურფა მაცდურების მომზირალ სარკესაც კი ქრეოლის ოფლს ასხამდა და განცვიფრებული სარკე იგი თანდათან უახლოვდებოდა მარის, თითქოს ამ მაცდურების გულში ჩაკონებას ეპირებო.

—ვერა, ველ წაუხვალ ჩემს გრძნეულებას, ვერა!—ხითხითებდა მარია პეტროვნა და აღქა-ჯივით იწმაწნებოდა...

გათენდა. დღის სიცხადემ ყინულივით გააღწო ღამის ზმანებანი და მღელვარებისაგან დაოსებულმა მარია პეტროვნამ თვალი ვეღარ გაუსწორა მზის პირველ სხივებს, რომლებიც სიცილ-კასკასით შემოეხვივნენ ღამაში ქალის საწოლს. მარიმ საბანი წაიხურა და დარცხენით გაინაბა...

III

წერილის გამო.

გავიდა ხუთი თუ ექვსი თვე. ალექსი კამკამაძემ მაშინვე გამოიცვალა ბინა. მარია პეტროვნას აღარსად არ შეხვედრია და დავიწყებასაც კი მისცა იგი...

ერთ მხიარულ საღამოს ალექსიმ მიიღო შემდეგი წერილი:

„ღრმად პატივცემულო ალექსი იგნატიევიჩ! უკანასკნელ დღეში ვარ, — ფილტვების ანთებით. იმ წყეულმა ექიმებმა საშინლად გამაწვალეს. ჩემი ავადმყოფობა ჯერ ინფლუენცია ეგონათ, მერე სახადი, ახლა კი ფილტვების ანთებააო — მითხრეს — და თუმცა დიდად მიიმედებენ, მაგრამ მე ვგრძნობ, რომ ჩემი აღსასრულის დღეები მოახლოვებულია. თქვენ, მგონია, იცით, რომ პატრონი არავინა მყავს. ერთი ორი გროში მაქვს შემონახული... არ მინდა, რომ ჩემი მოწყობილი და შემოსავლიანი სახელოსნოც ოხრად დარჩეს. გადავწყვიტე, ჩემი ქონება ვუანდერძო რომელიმე დაწესებულებას... ბევრი ვიფიქრე და თქვენზე უკეთესი მრჩეველი ვერ გამოვნახე. გთხოვთ, გემუდარებით, მინახულოთ მომაკვდავი ადამიანი და უკანასკნელად მანუგეშოთ. თქვენი პატივის მცემელი მარია პეტროვნა.“

ალექსიმ მხრები ააწია, თავი გადააქნ-გადმოაქნია, ჩაფიქრდა და სთქვა: „წაეალ, თუ მართლა უქირს რამე... ვურჩევ... ხომ არ შემეკამს...“ და ამ სიტყვებით გარედ გამოვიდა.

მარია პეტროვნას მშვენიერი ატლასის საბანი წაეხურნა და თმა-გაშლილი მთვარესავით იწვა ფაფუკ ლოგინში.

ფარდებ ჩაქოფარებული და ნახევრად დაბნელებული ოთახი საიდუმლოებით იყო მოცული. ირგვლივ სურნელაფანი წყალით იყო ნაბკურები და მდიდრულად მორთული ოთახი იგი სიყვარულის ღმერთის სადგომს უფრო ჰგავდა, ვიდრე ავადმყოფის საწოლს, მაგრამ მარია პეტროვნა მაინც იწვა და ელოდა...

ზარა დაირეკა. ქალი შეკრთა და ლოგინში გასწორდა. კენესა დაიწყო.

მოსამსახურე გოგამ ფრთხილად გააღო კარი, ალექსი ავადმყოფის ოთახამდე მიაცილა და გამობრუნდა. ალექსი შეჩერდა. გული ცუდათ უცემდა.

— ეინ არის მანდ? მობრძანდით! — ნელის ხმით იკითხა მარიმ.

ალექსიმ კარი შეაღო და კვლავ შეჩერდა.

— თქვენა ხართ, ალექსეი იგნატიევიჩ? გმადლობთ მობრძანებისათვის. აი აქეთ, აქეთ მობრძანდით, მგონია, სკამი უნდა იდგეს... — უფრო ნახისა და მისუსტებულის ხმით უთხრა პეტროვნამ და თვალებით საწოლისკენ იწვევდა.

— აი სკამი... დაბრძანდით... ხელს ვერ ჩამოგართმევთ... ძალიან ოფლი მაქვს... დაბრძანდით, გეთაყვენეთ! — ხახვებდა ავადმყოფი.

— რა მოგივიდათ, მარია პეტროვნა... არ გიხდებათ ავადმყოფობა! — თანაგრძნობით უთხრა ალექსიმ სხვა რომ ვერა მოახერხარა და სკამზე ჩამოჯდა.

— მე კარგადმყოფობაც არ მიხდებოდა... ყველა გაპირბოდა... ყველა მერიდებოდა... მიიღეთ ჩემი წერილი?

— მივიღე... იმიტომაც გიახელით. არა გიშავთრა, მალე მორჩებით, თქვენ ხომ ისეთი ჯანსაღი იყავით, რომ... — ლულულულებდა ალექსი.

— დიახ, ჯანსაღი ვიყავ, მაგრამ გატყდა ჯანი, დამელია გული, აბა დახედეთ, ცარიელი ძვლები და ვარ! — ამ სიტყვებით ხელი გამოაცოცა საბნიდან, საწოლის ფეხზე მიმაგრებული გასაღები ელექტრონის ლამფისა გადაატრიალა, ოთახი საოცნებოდ გაანათა და საბანი გადაიხადა...

ლოგინში იწვა დედიშობილა მარი და ვარდის წყალით განბანილი მშვენება იგი ხელებ გაწვდილი, მიბნედილი გულში ჩაკონებას ემუდარებოდა...

ალექსის ყრუანტელმა დაჰკრა, თვალთ დაუბნელდა და...

წაწყმდა... ცთომილ იქმნა კამკამაძე, ვით „აბზატი მურე“ ზოლასი, ვით „წმ. ანტონი“ ფლობერისა, ვით „განდგილი“ ჩვენი ილიასი.

ი ა ს ა მ ა ნ ი

მთის მეოცნებე.

ოდეს შეუქურა მთას გაუცინებს,

ჩვენი მეჯოგე გარეკავს ფარებს.

ღამის ვარამი გულს ვერ უმძიმებს,

რომ გარიყრაჟი შეიხსნის კარებს.

გულ ხელ დაკრეფით ირჩევს ადგილებს,

ზეერაჟს ბეჯითად შორეულ ღრუბლებს:

გზათა გაკვლევას ცდა უადვილებს,

ხვალისთვის ნაცნობ ნიშანს იგულებს.

ინახავს აზრში მას მოთხრობისთვის.

ღროზედაც იცის წერტილის დასმა.

არ დაითმობა აზრი გრძნობისთვის,

მიზან შეწონით კეთდება დასკვნა.

სად ოცნებაში ჰაეროვანი

ვერ შესცურდება გველებს სრიალით.
ვერ გასტეხს მზერა გამბეღოვანი,
ხმა შემპარავი ვერცხლის წკრილით.

ხშირად გულს ლოდი დაეკიდება
გადამშლება ფიქრები უღვთო.
მაგრამ ხშირადვე გადაიდება;
ჩაჰქრება კმუნვა და ქარი უფრთო.

ფიქრნი თუ სევდებს დაუმძიმებენ
ყოველ დღიურის შრომის და ჯაფის,
ვარსკვლავნი ტრფობით გაუღიმებენ,
და ბედითობა ველარა სჯაბნის.

გამოთხოვებულ არსებულ სჯულებს
არ მოაკლებენ მინდვრები ალერსს.
მთა გადაუშლის მგზნებარე გულებს
და ქარიშხლისგან ამოთხრილ თვალებს.

და ივლის ასე... მასთან იძინებს
ნიაფი ღამის, ზაური დღისა.
ღილის ვარსკვლავი კვლავ გაიცინებს—
და მთას გაჰყვება მეუფე მთისა...

არჩილ რუსაძე

სალამი.

შორეული სალამი... ძველს მეგობარს სალამი...

ერთხელ მუდმივ ჩემთან იყავ... ერთხელ მხოლოდ ჩემი იყავ...

მოვარის შუქზე ვფიცულობდით... ვარსკვლავები მოწმით გყავდა...

და სიყვარულს, ჩვენს ტკბილ წამებს აღარ ჰქონდა დასასრული...

დღეს მოსწყდის სევდიან გულს... დღეს არ ხარ ჩემთან ახლო...

მტერმა სხვაგან გადაგკარგა... მტერმა გაგცა და გაგძარცვა...

მაგრამ სხვაგან განდევნილი... უცხო ქვეყნად დარგული მუდამ თვალ-წინ მევლინები...

გაზაფხულის ყვავილებში... თბილი ღამის ვარსკვლავებში შენ მახსოვხარ, შენზე ვფიცავ...

და ჩემს გულში, მხოლოდ ჩემთვის დარდიანი სულ ვჭურჭულებ:

— როდის მოვა, როდის ვნახავ?..

რომ აღვენთო ძველებურათ ახალ-გაზრდულ აღტაცებით და იქვე შენს კალთებში მივიძინო,
დავისვენო...

შორეული სალამი!.. ძველს მეგობარს სალამი!..

დავიქანცე შენს ლოდინში... თმას ჭაღარა გაერია და სიბერე მეპარება...

მაგრამ გული არ ბერდება, ძველებურად ახალგაზრდობს.

ამ ცივ ზამთარს, სევდით, ძაძით მოსილ დღეებს არად აგდებს და შენ გიხმობს, შენზე
ფიცავს...

ი. გრიშაშვილი.

ჩვენში თითქმის შეურყეველ მცნებად არის აღიარებული ის აზრი, რომ თანამედროვე ქართული პოეზიის განვითარების პროცესი უფრო მტკიცე ნიადაგზე დაყრდნობილი, ვიდრე ხელოვნების სხვა რომელიმე დარგის.

შეიძლება ეს იმიტომ იყოს, რომ ჩვენი ქვეყანა საუკუნოებით უფრო პოეზიის სამეფოდ არის მიჩნეული და არა ქანდაკებათა ჩამომსხმელთა, გამომკვეთელთა მხარედ.

ყოველ შემთხვევაში ერთი რამ ცხადია ჩვენთვის: თანამედროვე ქართული პოეზია უფრო მეტ ცხოველმყოფელობას იჩენს, უფრო დასრულებული და დამთავრებულია, ვიდრე სხვა რომელიმე დარგი ეროვნულ შემოქმედებისა.

ამის ერთ-ერთ დამადასტურებელ ფაქტად შეიძლება ი. გრიშაშვილის პოეზია ჩავთვალოთ. საქართველოში იშვიათია პოეტი თვისი შემოქმედების ორი ტომით.

მარტო ეს მხარე რომ მიიღოს მხედველობაში, დიდ პლიუსად უნდა ჩავთვალოთ პოეტს.

ამბობენ: ი. გრიშაშვილმა ვერაფერი შემატა თავის პირველ ტომს მეორე ტომითო.

მე არ შემიძლიან სავესებით დავეთანხმო ამ სიტყვების ავტორს.

თუ თანამედროვე პოეზიაში არსებობს სურვილი შაბლონის გადაღებისა, არის ძიება ახალისა და არის ამასთანავე ერთგვარი მიხწევა, ამგვარი ხალისი გრიშაშვილის პოეზიაშიც მოსჩანს.

პოეტი „ბარაშკაჯან“-ით მოველინა მკითხველ საზოგადოებას ამ თხუთმეტი წლის წინად. ორიგინალური და ლამაზი იყო პოეტის პირველი გამოსვლა, უფრო სწორედ რომ ვთქვათ, შემოქრა პოეზიაში თვისი გულწრფელი, უსათუოდ ორიგინალური, მაგრამ ამასთანავე ოდნავ ვულგარული ტონით, გრძნობით. ამ ლექსში სჩქებდა პოეტური განცდა ყარაჩოღელისა დიდი მაშტაბის ტემპერამენტით. აქ იყო პოეტური თქმა ეშხით დამწვარ ქალაქელისა სიტყვათა ორიგინალურ ათამაშებით. აქ იყო, თუ გნებავთ, ის აუცილებელი ელემენტი ლეთაებრივისა, ის ძლიერი სულიერი განცდა, რომელიც ახასიათებს პოეტს, შემოქმედს. შემდგომ: განმეორება იმავე თემისა, მაგრამ უფრო ხელოვნურად, სიტყვის დაწმენდით, გაშალაშინებით.

კოცნა, ალერსით დათრობა, მკრთალი ეროტიზმი ხშირი ლაფსუსებით.

და კიდევ: გადამღერება — გადამღერებულისა, თქმა — უკვე თქმულისა, მიხწევა — უკვე მიხწეულისა.

და ბოლოს: „ტრიოლეტები შაითან ბაზარში.“

ტრიოლეტებით გამართლებულია მეორე ტომი პოეტისა. მეორე ტომის შედევრად უსათუოდ ტრიოლეტები უნდა ჩაითვალოს.

გრიშაშვილისთანა კარიერა პოეზიაში თანამედროვე პოეტებში არავის გაუკეთებია.

თუ „ბარაშკაჯან“ პრიმიტივი იყო, ანა-ბანა ახალგაზრდა პოეტისა, — „ტრიოლეტები“ დასრულებული ხელოვნური ნაწარმოებია დახელოვნებულ პოეტისა.

ტრიოლეტებში სჩქეფს ქეშმარიტი ქალაქური სული ახალი მანერით, ახალი ფორმით განსაზღვრული.

აქ გრიშაშვილი ძველი აზრით — ახალია, ძველი გრძნობით — განახლებულია.

და ამაშია, თუ გნებავთ, მისი ძლიერება, მისი გამარჯვება.

ინტელექტის გაფართოება, ინტუიციის გაფაჭიზება, გემოვნებათა გადახალისება, ახალ ღირებულებათა ხელახალი შეფასება, აი უმთავრესი მიზანი, რომელიც ყოველთვის უნდა ასულდგმულედეს პოეტის შემოქმედებას.

ქეშმარიტი პოეტის, უტყუარი ნიჭის სულისთქმა ამგვარია.

და გრიშაშვილმაც თვისი მესამე ტომით უნდა გაამართლოს ეს აზრი. ჩვენ ვერწაპს, რომ პოეტი ასეთი დიდი ტემპერამენტით, დაუშრეტელი გრძობით უფრო გააძლიერებს, განახლებს თავის პოეზიას. ეს იქნება საუკეთესო კარიერა პოეტისა.

მოლიერის 300 წლის დღესასწაული ევროპაში.

მიმდინარე წელს შესრულდა 300 წელი საფრანგეთის უდიდესი მწერლის, უკვდავი კომედიების შემქნელის მოლიერის დაბადებიდან (1622—1673). უწინარეს საფრანგეთში და მერე ყველგან ევროპაში ეს დღესასწაული აღინიშნა დიდის ზეიმითა და აღფრთოვანებით. ევროპის ეურნალ-გაზეთები ეწირებიან მოლიერის ხსოვნას: მწერლები, დრამატურგები, საზოგადო და პოლიტიკური მოღვაწეები, პოეტები, ვალად იღებენ უძღვან უკვდავ მოლიერს წერილები, სიტყვები, სონეტები. საფრანგეთის პრეზიდენტი მილიერან სიტყვას წარმო-სთქვამს სობობონში, სადაც გაიმართა დიდი საღმრთოაწაული ცერემონია. პარიზის მუნიცი-პალიტეტი ნიშნავს იანვრის 16-ს მილოცვის დღედ და როგორც ფრანგები, ისე უცხოეთის წარმომადგენლები ულოცავენ ამ ბრწყინვალე დღეს პარიზს, მოლიერის მშობელ ქალაქს.

ძველ ლუერის სასახლეში იმართება წარმოდგენა იმის აღსანიშნავად, რომ 1658 წ. საფრანგეთის მეფემ მოლიერსა და მის დასს პირველად დართო ნება „თამაშისა“ქსახლეში. სწორედ იმავე დარბაზში, იმანიარდვე მორთულში, სადაც მოლიერი პირველად გამოვიდა სცენაზე სასახლის წინაშე, დაიდგა მოლიერის პიესა. დარბაზი და სცენა სანთლით იყო განათებული და გობელინების ფარჩით მორთული. არაფერი აკლდა დეტალს მე-17 საუკუნის ცხოვრების სურათისას, გარდა იმისა, რომ დამსწრე საზოგადოება არ იყო მორთული უწყებული საუკუნის კოსტუმებში.

მეტად საინტერესო და საყურადღებოა თეატრალური ბერლინის მახვილობა: ბერლინის თეატრმა წარმოადგინა „ტარტიუფი“ თანამედროვე სახეებითა და კოსტუმებში, თითქო კომედიის მოქმედება წარმოებუიყო მიმდინარე 1922 წ. ტარტიუფს ეცვა რედინგოტი, ელმარს უკანასკნელი მოდის კოსტუმი და სხ. წარმოდგენას დიდი შთაბეჭდილება დაუტოვებია და უკვდავ კომედიის უნივერსალური ხასიათი ცხადუყვია. ძველი პიესების მოდერნიზაციის (გათანამედროვების) იდეა არც ისე ახალია. ფრანგს Sarcey-ს ეკუთვნის პირველობა: რასინის და კორნელის პიესების „გათანამედროვებაში“.

აღსანიშნავია სტატისტიკაც: 1680 წლის იანვრიდან 1922 წლამდე მხოლოდ ერთს. Comedie Francaise-ს წარმოუდგენია მოლიერის პიესები 21,584-ჯერ (100-ჯერ მეტად წელიწადში). ცალკე: 241 წლის განმავლობაში „ტარტიუფი“—2,202 ჯერ, „ექიმი ძალაუნებურად“ (un Medecin malgré lui)—1702 ჯერ, „ძუნწი“—1601 ჯერ, „მიზანტროპი“—1302 ჯერ და სხ. მოლიერის პიესებიდან ერთიც—სრულიად უმნიშვნელოც კი—არ დარჩენილა, რომ რეპერტუარში არ ყოფილიყო და არ წარმოდგენილიყო. ასეთი ბედი არ ღირსებია არც კორნელს და არც რასინს, რომლის ბევრი ნაწარმოები დარჩენილია რეპერტუარის გარედ. დასასრულ, არ შეგვიძლია არ გამოვსთქვათ სურვილი, რომ მოლიერის 300 წლის თავის დღესასწაული აღნიშნოს ქართულმა მწერლობამაც. და თეატრმაც. ორგინალური იქნებოდა, ბერლინის მსგავსად რომ ჩვენი თეატრის რეჟისორები „გათანამედროვებდნენ“ რომელსამე პიესას, მაგ. „ტარტიუფს“ ან „ძუნწს“ და ქართულ სახეებში მოგვეცემდნენ მოლიერს. აზიურ სახეებშიაც თუ მოთავსდა მოლიერი, უნივერსალობა მისი სწორედ განსაკვიფრებელი იქნება.

სრულიად საქართველოს მწერალთა კავშირის საბჭომ დაადგინა, გადახდილ იქნას ქალაქით შემოსილ მწიგნობარის ზაქარია ჭიჭინაძის 50 წლის მოღვაწეობის იუბილე, და დაუკავშიროს მას ქართული წიგნის დღესასწაული. მწერალთა კავშირის საბჭომ გამოცა შემდეგი შინაარსის მოწოდება:

„ქართული წიგნი სულია საქართველოს შემოქმედებისა. როდესაც მისი ისტორია დაიწერება, იგი იქნება არა მარტო წიგნის, არამედ საქართველოს კულტურის ისტორიაც. იყვნენ და არიან საქართველოში მწიგნობრობის რაინდები. ისინი უანგაროდ ემსახურებიან მისი აყვავების საქმეს. მათ შორის ყველაზე უფრო თავდადებული არის ზაქარია ჭიჭინაძე. 50 წლის განმავლობაში მოღვაწეობს ეს რაინდი ქართული წიგნისა, როდესაც იგი ამ ასპარეზზე გამოვიდა, თითზე ჩამოსათვლელნი იყვნენ საქართველოში საზოგადოებრივი იდეებით გატაცებული პიროვნებები. ზაქარია ჭიჭინაძე თავდადებით შეუდგა უკეთილშობილეს საქმეს: მთელი საქართველო მოფენილია მის მიერ გამოცემულ წიგნებით. მან მრავალი ხელნაწერი პირველად გააცნო საზოგადოებას. მთაწმინდის უბნები კიდევ ინახავენ ლეგენდებს იმის შესახებ, თუ ვის ჭერქვეშ იფარებდა თავს ჩვენი დევნილი ახალგაზრდობა, რომელმაც შემდეგ სახელი გაითქვა ლიტერატურაში, პოლიტიკაში და სხვ. ჩვენ არ მოგვწყინდება ამ სახელების ჩამოთვლა: შიო არაგვისპირელი, სილაბისტრო ჯიბლაძე, რამიშვილი, ნოე ჟორდანი, ფილიპე მახარაძე, ეგნატე ნინოშვილი, ვაჟა-ფშაველა, ბაჩანა, თედორე რაზიკაშვილი, პოეტი პარმენ ცახელი, იოსებ დავითაშვილი, ნიკო მარი, ალექსანდრე ყაზბეგი, აკაკი წერეთელი, ანატოლი ვარლამ ჩერქეზიშვილი. ამათი რიცხვი ასობით ჩამოითვლება. უფრო მეტია მათი რიცხვი, რომელთაც მიწერ-მოწერა ჰქონდათ ზაქარია ჭიჭინაძესთან: აკადემიკოსი მარი ბროსე, პროფესორი დავით ჩუბინაშვილი, პროფ. ილია ოქროშქელიშვილი, ალექსანდრე ხახანაშვილი, პატრი მიხეილ თამარაშვილი და სხვები.

„სამაჰმადიანო საქართველოში პირველად შეიქრა ქართული წიგნი ზაქარია ჭიჭინაძის წყალობით, იქ მშობლიური ენის აღდგენის საქმეს მტკიცე საფუძველი ჩაუყარა მან. პირველს კუთვნის აგრეთვე წერილები ქართველ კათოლიკეების შესახებ და დაკანონება სიტყვისა: „ქართველი კათოლიკე“. მან პირველმა დასწერა ქართველი ისრაელების ისტორია, მეტად მნიშვნელოვანი წიგნები ოსების და ლაზების შესახებ. მას ეკუთვნის საქართველოში პირველი წერილი „კარლ მარქსზე“ მისი გადაცვალების გამო 1887 წელს. პირველმა ახსენა ახალი სახელები საქართველოში: პრუღონი, ლუი ბლანი, რომბრტ ოუენი, სენ სიმონი, ფურიე. ის თანამშრომლობდა საქართველოს ყველა გაზეთში და მათში დაბეჭდილი მასალები გამოვა რამდენიმე ტომი. რიცხვი ამ გაზეთებისა უღრის რამდენიმე ათას ნომერს. ზაქარია ჭიჭინაძის კალამს ეკუთვნის ორას ორმოცდაათამდე წიგნი. ამ რიცხვში დაბეჭდილია მხოლოდ ას თოთხმეტი, დანარჩენი კი, მეტად ძვირფასი მასალა, ჯერ კიდევ დაუბეჭდავია. ძნელია ჯერ კიდევ დათვლა იმ ავტორებისა, რომლებიც ცალკე წიგნებად გამოიცნენ ზაქარია ჭიჭინაძის მიერ. მან მოიარა მთელი საქართველო, იგი სხვა და სხვა კუთხეში ჰკრებდა ხალხურ შემოქმედების ნიმუშებს, ლეგენდებს, ზღაპრებს, ლექსებს. ქართული ჟურნალ-გაზეთები სავსეა ზაქარია ჭიჭინაძის ისტორიული წერილებით. ქართული ლიტერატურის კარიფეები გულწრფელ დაფასებას პოულობდნენ ზაქარია ჭიჭინაძესთან. წინად უცნობი და შემდეგში განთქმული სახელები ხშირად პირველად იბეჭდებოდნენ ზაქარია ჭიჭინაძის მიერ. ზაქარია ჭიჭინაძე ერთად ერთი ადამიანია, რომელიც პირადათ იცნობდა ყველას, უძველესი ქართული ჟურნალის „ცისკარის“ თანამშრომლებიდან დაწყებული: იგი ერთად ერთი ინახავს ძვირფას მოგონებებს ქართული წიგნის აღორძინებისას. იგი გაპიროვნებული ტრადიციაა ჩვენი მე-19 საუკუნის კულტურისა. იგი მუდამ სუნთქავდა ქართული წიგნის მალაზიების ჰაერით. მისი ტიპიური ბიბლიოფილისი სახე მარად ანთებულია ქართული წიგნისადმი სიყვარულით. თვითონაც წიგნია ცოცხალი.

აღადგა დრო, როდესაც დაფასებულ უნდა იქნას ეს უბრალო, მაგრამ დიდი პიროვნება. სრულიად საქართველოს მწერალთა კავშირის საბჭო მოუწოდებს მთელ საქართველოს მხურვალე მონაწილეობა მიიღოს ზაქარია ჭიჭინაძის საიუბილეო დღესასწაულში. ჩვენ დარწმუნებულნი ვართ, რომ საქართველოს საზოგადოებრივი აზრი ლიხს იქითაც და აქეთაც ენერგიულად გამოეხმაურება ჩვენს მოწოდებას და ეს იქნება უკეთესი თავდები ამ დღის ბრწყინვალედ ჩატარებისა.“

* *

პეტრე მირიანაშვილი (იხ. გაზეთი „ტრიბუნა“ № 138) ზაქარია ჭიჭინაძის შესახებ სწერს: „მეთვრამეტე საუკუნის ისტორიაში იმას უდრის ვახტანგ VI, მაგრამ უპირატესობა ზაქარიას ეკუთვნის მაინც. როცა ვახტანგ ქართული კულტურის საქმეში ხშირად მბრძანებელი იყო, როგორც მეფე, მაგ. სხვას აბეჭდინებდა წიგნებს და ზოგჯერ თვით მუშაობდა, როგორც მეცნიერი მწერალი, ზ. ჭიჭინაძე თვითონ იყო ამწყობი, თვითონვე ბეჭდავდა... და თვითონვე ავრცელებდა ხალხში.... არც ერთი საკითხი აღძრულა მწერლობაში ისეთი, რომ ზაქარია ჭიჭინაძეს ან წერილი არ ეძღვნას რომელსამე გაზეთში, ან ბინოგრაფია არ დაეწეროს იმ საკითხის გამო... ზ. ჭიჭინაძე ჩვენი ისტორიის ჭიჭიტანაშაიც ახერხებდა გადავს და გამოქვეყნებას ისეთი ამბებისას, რომლის არსებობაც მანამდის არავის ეგონა. ასეთი იყო, მაგ., საკითხი ერეკლე მეფის და გიორგი XIII ის დროს საქართველოს რესპუბლიკის დაარსებისა, რომელსაც თაოსნობდნენ, სხვათა შორის, მაშინდელი კათოლიკე პატარები... ქართულ წიგნს იმაზე უფრო ენერგიული მეგობარი იშვიათად გამოსჩენია... სწორედ საკვირველია, როგორ ახერხებდა ერთი კაცი ამდენი წიგნების ბეჭდვას და გავრცელებას...“

პეტრე მირიანაშვილი კიდევ სხვა ბევრ ღვაწლს აღნიშნავს ზაქარია ჭიჭინაძისას და დასასრულ სწერს:

„რაც ჭირი გადაუხდია ამ ქართველ კულტურ-ტრეგერს, დღეს ლხინად უნდა შეეცვალოს, და ლხინი იგი უნდა იქმნეს ზაქარიასთვის 50 წლის მოღვაწეობის იუბილე, რომელიც უნდა გადაუხადოს ქართველმა ერმა.“

* *

ბ. თავზარაშვილი (იხ. გაზეთი „ტრიბუნა“ № 142) სწერს: „არ არის არც ერთი ჰუმანიტარული მიმართულება საქართველოს ერის ცხოვრებაში, რომ ზაქარია ჭიჭინაძის კალამს არ შეესწავლოს და არ აეწეროს. განსაკუთრებით იგი ძვირფასია, როგორც ისტორიკოსი. წიგნები, რომლებიც ზაქარიას კალამს ეკუთვნიან და ასწერენ საქართველოს განაპირა კუთხეებს, ძლიერ საინტერესოა არიან. ოსეთი, ოდიშ-აფხაზეთი, სამუსულმანო საქართველო, მესხეთ-ჯავახეთი, არტანუჯ-ლაზისტანი, ლივანა-შავშეთი, — ყველა ამის შესახებ ვრცელი მონოგრაფიები მოეპოვება ზაქარია ჭიჭინაძეს.“

„აუარებელი პოლიტიკური ხასიათის შემთხვევა ჩვენი ისტორიის უკანასკნელ (მე-XIX საუკ.) ხანის არენაზე, რომელნიც ჯერ კიდევ უცნობი ან ნაკლებად ცნობილი იყვნენ ქართველ ფართო საზოგადოებისათვის, ისტორიის ენერგიულმა ებგურმა ყველასათვის ხელმისაწვდომი გახადა და მისცა საშუალება მოზარდ თაობას გაცნობოდა ერის ახლო წარსულს.“

„1804-6 წ.წ. მომხდარი პოლიტიკური აჯანყებანი დასავლეთ საქართველოში, 1812-32 და 1860 წლებში მომხდარი ამბები და შეთქმულებანი რუსეთის მონარქიული რეჟიმის წინააღმდეგ... შეისწავლა და გამოსცა ამ იშვიათი ენერგიის პატრონმა ადამიანმა. „დიდი პიროვნებაა ზაქარია როგორც ბიოგრაფი, დაუფასებელი იგი როგორც საქრის-

ტიანო, ისე კათოლიკური საეკლესიო მკლევარი არ დაუტოვებია აგრეთვე სტამბის და მკურნალობის ისტორია. ქალთა საკითხებზედაც მუშაობდა იგი, მაგრამ რომელი ერთი უნდა ჩამოითვალოს...

„თუ ვისმეს სურს იხილოს ცოცხალი ენციკლოპედისტი, გაეცნოს ცოცხალ ისტორიულ სურათს, პირადად განიცადოს წარსული მოვლენა საქართველოს ცხოვრებიდან, მან უნდა გაეცნოს ზაქარია და მოისმინოს მისი დინჯი გონივრული სჯა და აზრიანი ბაასი.

„ამ მოკლე ხანში ქართველ საზოგადოების წინ წარსდგება ზაქარია კიქინაძე, ქართველი ხალხი სიყვარულის გვირგვინით შეამკობს მის მოხუც სახეს, მის სპეტაკ შუბლს“.

*
*
*

რ. კ. გაზეთ „კომუნისტ“-ში (№ 40) სწერს:

„ქართველი მკითხველი, რა წრესაც უნდა ეკუთვნოდეს ის, კარგათ იცნობს ზაქარია კიქინაძეს, როგორც ქართული წიგნის გამომცემელს და გამაგრცელმელს. მისი იუბილე, ეს იუბილე იქნებოდა ქართული წიგნის, ვინაიდან ის ჩვენში ეჭითად-ერთი კაცი არის, რომელმაც 20—30 წლის განმავლობაში მარტოდ-მარტომ იცისრა ქართული წიგნის სისტემატიურათ გამოცემა და მისი გავრცელება ხალხში. ის ნამდვილი პიონერია ამ საქმის და თუ ქართული წიგნი მთავარი იარაღია ჩვენი მუშა ხალხის გათვითცნობიერებისათვის, მაშინ ზაქარიას მოღვაწეობაც ღირსია დაფასების და პატივისცემის. ქართველი მუშათა კლასის მხრითაც...“

„რუსეთის „80-იანი და 70-იანი“ წლები ჩვენებურათ 80-იანი წლებია, ეს ჩვენებური უტოპიური სოციალიზმის ხანაა. და აი ამ ხანაში გამოდის ზაქარია ჩვენში ქართული წიგნის გამომცემლათ და გამაგრცელმლათ. ის ამ დროს პირველი შეიჭრა ტფილისის მუშახელოსნებში, რომელთა შორის, როგორც თვითონვე ამბობს, „ჩვენებური პატრიოტიული წიგნის გავრცელება მიიწოდება“, ვინაიდან ის მაშინ მისივე სიტყვით, „დიდი პატრიოტი იყო“. მაგრამ მალე შენიშნა, „რომ მუშახელოსნებს პატრიოტობა არ აინტერესებდათ, არამედ სოციალისტური აზრები“. ამიტომ მან „აღლო აულო ამ მოვლენას და მუშახელოსნათა ერთი წრე შეადგინა“, სადაც ის სოციალისტური შინაარსის წაგნაკებს კითხულობდა და რუსის სოციალისტ-რევოლიუციონერების და ევროპის სოციალისტების ცხოვრებას აზრებს აცნობდა.

„საყურადღებო არის ის გარემოება, რომ მან ამ წრეში მცვალინეობა თავად ილ. ჭავჭავაძის „გლახის ნაამბობით“ და „კაკო ყაჩაღით“ დაიწყო, ხოლო შემდეგ მალე გადავიდა რუსის და ევროპის სოციალისტთა ნაწერების გაცნობაზე.

„ამ წრის ერთმა მუშამ, მიხეილ მეტეხელმა ხელნაწერი ჟურნალიც დაარსა, რომელსაც სახელათ „მუშა“ უწოდა და რომლის №№ ჩვენებური ცნობილი ანარქისტის ვარლამ ჩერქეზიშვილის მეოხებით მხოლოთ ბერლინის მუხეუმში იპოვება...“

„არაა ისეთი საყურადღებო წიგნი რუსული და ქართული, რომელსაც ზაქარია არ გაცნობდაღეს.

„ზაქარია გაეცნო მრავალ ძველ ხელნაწერს.

„ზაქარიას 50 წლის განმავლობაში ქართული წიგნებით დატვირთულს ვხედავთ. საქართველოს ყველა კუთხეში, სადაც ის ამ წიგნებს თითქმის მუქათათ ავრცელებს.

„მას ვხედავთ საქართველოს ისეთ მივარდნილ განაპირა კუთხეში, როგორიც არის აჭარა, სადაც ის პირველი ცდილობს გაავრცელოს ქართული წიგნი, სადაც ის ამ მიზნით მაჰმადიანობასაც ეცნობა და ამ სარწმუნოების წიგნებსაც ქართულ ენაზე ავრცელებს.

„ქართული წიგნი, — აი რა იყო და არის ზაქარიას სატრფიალო საგანი და ამ საგანს შესწირა მან თავისი ახალგაზრდობა. დღესაც, ღრმა მოხუცების ჟამს, ის დაუზარებლათ, თავდადებით განაგრძობს თავის გზას: ქართული მწერლობის სამსახურს.

„ის ცოცხალი მატანა ჩვენი მწერლობის და ვისაც სურს გაიგოს ჩვენი აზროვნების განვიარების ისტორია, ის ზაქარაას ვერ აცდება, მან უთუოთ მას უნდა მიმართოს და ისარგებლოს მისი მასალით.

„ამიტომ ის ჩვენთვისაც ძვირფასია და ვუსურვებთ მას დღეგრძელობას“.

კობა—იწ.

თედო რაზიკაშვილი.

მიმდინარე წლის 19 იანვარს,—ნათლიღება დღეს,—ქ. გორის მახლობლად, სოფ. ხელთუბანში მოჰკლეს ქართველი მწერალი თედო რაზიკაშვილი.

თედო რაზიკაშვილი მესამე ძმა იყო მეოსნების ვაჟა-ფშაველასი და ბაჩანასი. მარტო ამ სახელების ხსენებაც საკმარისია, რომ ქართველმა მკითხველმა მოიგონოს თედოს ვინაობაც. თედო ერთგული მსახური იყო იმ დიად ქართულ-ხალხოსნურ წმინდა და ფაქიზ პოეზიისა, რომელიც ასე ძალუმად და იმედიანად მოსჩქეფდა ვაჟას კალშიდან, ასე თავისებურად ყალიბდება ბაჩანას ჩანგში და ასე ვაჟაკურად ჟღერდა თედოს ლექსებსა და მოთხრობებში.

გაიხსენეთ თედოს მშვენიერი, სიმბოლიური მოთხრობა „ფითრი“, მისი ლექსები „ნიკორა“, „მცხეთის ნანგრევებზე“, რამდენიმე ათეული სხვა მისი ლექსი და მოთხრობა, დაფანტული ჩვენ ჟურნალ-გაზეთებში: გაიხსენეთ მის მიერ დიდის გულმოდგინებით შეკრებილი ხალხური სიტყვიერების ნიმუშები (ლექსები, ანდაზები, არაკები, ზღაპრები), ეს ფასდაუდებელი მასალა ჩვენი ლიტერატურისათვის და დამეთანხმებით, რომ ქართულმა მწერლობამ დაჰკარგა დიდი მოამაგე, ნიჭიერი და თვალსაჩინო მუშაკთაგანი და დაჰკარგა იმ დროს, როცა თედო წელში გასწორდა ქონებრივად, დამწიფდა გონებრივად და გამოიწაფა ცხოვრების სიღრმეებთან ბრძოლაში.

თედო ჯერ კიდევ ჯან-ღონით აღსავსე ვაჟაკი იყო, გულგაშლილი, ვით ყვაფილებით მოქარგული მდელი საქართველოსი, მზიარული, ვით მთის ნაკადული და მდებარი, ვით სალი კლდე ფშავეთისა,—თედოს მამეფლისა!

მოჰკლეს თედო! მოჰკლეს ქართველი მწერალი! ვინ? რათაჴრისთვის?—აი ის საკითხები, პასუხი რომლებზედაც თვალწინ გადაგვიშლის ქართველი მამულიშვილის ბედსა და ყოფნას, საზოგადოდ, და თედოს სიმწარით დასრულებულ ღვინებს, კერძოდ.

ამ ოცდა ცხრა წლის წინად თედომ წარჩინებულად დაასრულა გორის საოსტატო სემინარია და, ქართველი მშრომელი ხალხისადმი სიყვარულით გატაცებული, დადგა სოფლის მასწავლებლად ხელთუბანში.

იმ დღიდან დაწყებული, ვიდრე უღირსებმა ხანჯლით გული არ გაუპკეს, თედო არ მოშორებია ამ სოფელს. აქვე შეირთო სომეხი გლეხის ქალი ცოლად (ხელთუბანში ძველთაგანვე ქართველებთან ერთად სომეხებიც სახლობენ), აქ შეიძინა პატარა მამული და თავისი დაუღალავი შრომა-გარჯილობით ააყვავა და გაამშვენიერა როგორც თავისი სახლ-კარი, ისე მთელი სოფელი ხელთუბანი: თედო იყო მავალითი და დამრიგებელი გლეხკაცობისა, მათში წიგნის შემტანი, მათი თვალის ახელი. მთელი მეჯვრისხვევის მიდამო მადლობითა და პატივისცემით იხსენიებდა მას.

რწმენით იგი იყო სოციალისტ-ფედერალისტი; კალმით—ხალხოსანი მწერალი, მოქმედებით—დაუღალავი მუშაკი, სიტყვა-პასუხით—მეტყველი, ზრდილი და თავაზიანი, ჰურ-მარილით—საუკეთესო მასპინძელი, ვაშაკობით—გულადი და მოუერიდებელი, ვით ხირიმის ტყვია: სამშობლოს არავის შეაგინებინებდა, გლეხ-კაცს არავის დააჩაგვრინებდა.

შეიძლება ამისი ბრალიც იყო, რომ მას ჰყავდნენ ორი მოსისხლე მტერი: რუსის პოლიცია და სოფლის ქამიები.

1906 - 7 წლებში, დიდი რეაქციის დროს, დამსჯელმა რაზმმა ზარბაზნებით დაუნგრია სახლ-კარი, თითონ თედო კი შეიპყრო და წამების შემდეგ, გააციმბირა ჩრთილოეთიდან დაბრუნებისას თედო გულგაუტუნლად შეუდგა მუშაობას და რამდენიმე წლის ტანჯვა-ვაება-წვალების შემდეგ ისევ ააგო სახლი, მოაკეთა მამული, გაიჩინა ფუტყარი, გააშენა ხეხილის ბაღი...

ქართველ მკითხველსა და ქართველთა ცხოვრების მკვლევარს, ალბად, კარგად მოეხსენება, რომ ასი წლის მონობამ, რუსეთის ცარიზმის დროის უკუღმართად აგებულმა სკოლამა და ეკლესიამ, სასამართლომა და ყაზარმამ, დენამ ყოველივე ქართველურისამ ბევრი ქართველი გადაადო თავანკარი ქკულიდან. გარდა ამისა, ვოსტორგოვების და მისი მიმყოლების ვერაგმა პოლიტიკამ და სიძულვილმა საქართველოსადმი, აამღვრია საქართველოში, — ნამეტნავად ამერეთში, — ძველთაგანვე შემოხიზნულ ხალხთა ახალგაზრდობის გულგონება და დღეს ქართლის ის სოფლები, სადაც სცხოვრობენ ოსები თუ სომხები, საუბედუროდ ჩვენდა, თითქმის ორ მოპირდაპირე ბანაკა გაყოფილან.

თედო რაზიკაშვილი სასტიკი და უღმობელი მამხილებელი იყო ყოველივე უსამართლობისა სოფლად, მოურიდებელი მღვენელი იყო იმ ნაძირალებისა, თუ ცხერის ტყავში გახვეულ მგლებსა, — სულ ერთია შინაურებისა თუ გარეულებისა, — რომელნიც ასე უდიერად ატყუებენ და სჩაგრავენ ჩვენს გლახაკობას.

აი, ასეთმა მგელ-კაცებმა თუ ნაძირალებმა მოჰკლეს თედო რაზიკაშვილი და მოჰკლეს იმიტომ, რომ შურდათ მისი სიკეთე, თვალში ეკლად ეჩხირებოდათ მისი ქომაგობა ბეჩავ გლახაკობისადმი.

ამ უკანასკნელ დროს რაძენჯერმე დაჰპარეს თედოს წვრილ-ფეხობა, სკები, დაუწვეს თივა, ემუქრებოდნენ სიკვდილით...

თედომ დაიჭირა თავისი ქურდები და გადასცა სოფლის ხელისუფლებს, მოსაკლავად დაშდამებს კი ჯოხით ზურგი აუქარელა: ვაჟკაცი იყო თედო, მკლავ მაგარი, ღონიერა, გულადი, ვაგლახათ ვერავინ რას დააკლებდა, მაგრამ...

დრო შეუჩიხეს...

19 იანვარს თედო სტუმრად იყო მეზობლისას. ნასადილევს, შინ რო ბრუნდებოდა, სოფლის სამმართველოს კარებთან ერთმა მისგან მხილებელთაგანმა ჩხუბი აუტეხა და მეორე მიიშველია. თოფიც კი ესროლეს მოსაკლავად, მაგრამ ააცდინეს. მაშინ თედომ იძრო რევოლვერი, ერთი მძიმედ დასჭრა და მეორე კი იქვე დაწვინა უსულოდ.

არ გასულა ორი-სამი საათი, რომ თედოს მიერ მოკლულისა და დაჭრილის ნათესავები მიიქრნენ თედოსას, გაბაწრეს იგი, შეათრიეს ერთს ბოსიელში და იქ დახანჯლეს (გვამს აღმოაჩნდა სამოცზე მეტი ჭრილობა).

ყველაფერი ეს გამოიძია ცენტრალურ მთავრობის მიერ საგანგებოდ დანიშნულმა კომისიამ და ჯერ-ჯერობით ოთხი კაცი დაატუსალა, ოთხივე ადგილობრივი სომხები.

ასე უბედუროდ დაუბნელეს მზე იმას, ვინც მთელი სიცოცხლის განმავლობაში შესტრფოდა ხალხის ბედნიერებას, ვინც დაუღალავად ამეტყველებდა ენას და აკვნესებდა ჩანგს ხალხის გამოსაფხიზლებლად, ვინც თავისი გრძნობა და ფიქრი შესწირა მაშვრალთა და ტვირთ მძიმეთა გაადამიანებას.

არ დაუფასდა თედოს ამაგი სიცოცხლეში, სამაგიეროდ მას ახლა გლოვობს ყველა ქართველი. ღირსეული პატივი სცა მას სრულიად საქართველოს მწერალთა კავშირის საბჭომაც: დროისა და გარემოების შესაკერი დიდებით გადმოასცენა თედოს ცხედარი დედა ქალაქში და მწერალთა პანთეონში, თავის სახელოვან ძმის ვაჟს გვერდით, მიაბარა სამშობლო მიწას.

ვანისვენე, ძმად თედო, სამარადისოდ... მოვა დრო და ქართველი ერი — შენი მადლიერი ქართველი ერი — უფრო განადიდებს შენს სახელს.

მიმდინარე წლის თებერვლის სამს პარტახტიანი ტიფით გარდაიცვალა მწერალი და საზოგადო მოღვაწე ლეო იაზონის ძე ნათაძე.

სწორედ იმ დღეებში იგი ხელოვნების სასახლეში აპირებდა საჯარო მოხსენების წაკითხვას შემდეგ თემაზე: „ჩრთმის პრობლემა ქართულ პოეზიაში“. განცხადებები უკვე დაბეჭდილი იყო და საზოგადოება ელოდა მის სიტყვას, მაგრამ განსვენებულმა ეს სიტყვა თან ჩაიტანა ცივ სამარეში.

ლეოს სიკვდილმა მწუხარების ბურუსში გაახვია ყველა, ვინც-კი მის მოღვაწეობას იცნობდა. იცნობდა-კი ბევრი, ძალიან ბევრი, თუ პირადათ არა, გაგონილი მაინც ჰქონდა ხალხისათვის თავგანწირული მეტროპოლის სახელი. ლეო ნათაძეს იცნობენ როგორც მწერალს, ავტორს კრიტიკულ წერილებისას, იცნობენ, როგორც საქართველოს დამფუძნებელ კრების თვალსაჩინო წევრს, იცნობენ მას საზოგადო მოღვაწეობის ყოველ დარგის ასპარეზზე. ლეოს ასე უღროოდ სიკვდილი დიდი დანაკლისია ქართველობისთვის. ვინ იცის, რაოდენი ბრწყინვალე ფიქრი, რაოდენი პერსპექტივა მოჰყვებოდა ასე შეუბრალებლად, ასე უღროოდ და დაუნდობლად სიკვდილის საზიზღარმა ცელმა...

დ. კასრაძე

„ვინ არის დამნაშავე?“

ნინო ნაკაშიძის პიესა „ვინ არის დამნაშავე“ არ ყოფილა ჩვენი თეატრის რეპერტუარის მუდმივ სტუქმრად, თუმცა კარგი ათეული წელია, რაც დაწერილა და დაბეჭდილა კიდევ. ეს მაუწყებელია მხოლოდ იმისი, თუ როგორ ნაკლებად ვაფასებთ ჩვენს ეროვნულ შემოქმედებას, როგორ უბრალოდ ვკმაყოფილდებით ხშირად უცხოელ მწერალთა დრომოჭმული პიესებით. ტირილი კი ვიცი, რომ „ახალი არა იწერება რაო.“ ნინო ნაკაშიძის პიესა კი ღირდა იმათ, რომ რამის სინათლის ღირსი ყოფილიყო ყოველ წლიურად.

ვერ ვიტყვი, რომ პიესა ნ. ნაკაშიძისა სავსებით აკმაყოფილებდეს თანამედროვე თეატრის მოთხოვნილებას, მაგრამ მასშია ბევრი რამ ინტიმური, დრამატიზმით საესე სცენები, ვნებათა განცდანი, რომელნიც პირდაპირ ყოველდღიურ ჩვენი ცხოვრებიდან ამოუგლეჯია ავტორს.

მიუხედავად გურიის ცხოვრებიდან ამოკრეფილ ქაბჯახა ფერადებისა, ადგილობრივი ცხოვრების გამუქებული კოლორიტისა, თვით ადგილობრივობის ილიუზიებისა, ამ ნაწარმოებში ჩაქსოვილია საკაცობრიო აზრებიც, რაიც უფრო მეტად აღრმავებს და აფართოვებს თვითონ პიესის მნიშვნელობას. თითქმის ყველა ტიპი დასრულებულია. განსაკუთრებით ზედმიწევნითია აზნაური ყარამან გერგილაძე და სალიხე. მიუხედავად იმისა, რომ პიესა ნატურალურია, მასში ხელოვნურად ობობას ქსელსა ჰსქოვს ბედისწერა. ეს განყენებული ცნება, რომელსაც მხოლოდ ისტორიულს ან და ლეგენდარულ შორეულ გმირებს თანაადენებდნენ ხოლმე სოფოკლე—ვერიბიდე თუ შექსპირ—კორნელ—რასინები. სენია ავტორმა რელიეფურად ამოკვეთა ბედისწერის შემადრწუნებელ პერსონაჟად, რომელიც მაშინაც კი ზარსა გცემთ, როცა სდუმს. ამ მხრივ ეს ოჯახური დრამა მალდდება ჩვენს ივალში; ივეისი სერიოზული განზრახვებით, აზრთა ჩაქსოვით, მოქმედ პირთა სულიერ ძალღონის აჭიმვით და დრამატიულ კოლიზიის გარდატეხით, რასაც მივეყვართ მეტისმეტად სამწუხარო, მაგრამ საბედისწერო აუცილებლობამდის.

რა თქმა უნდა, პიესას ახლავს დეფექტები, მაგრამ ყველა ეს მეორე ხარისხოვანია. მაგალითად, ავტორმა გაგვინახვერა არსენასი და ფატის დამოკიდებულება. ჯერ კიდევ სიკო არ

იყო წასული ამერიკაში, რომ ფატი მისვენებას არ აძლევდა არსენა. შემდეგ ფატიც მას ფარულ გრძნობით შესცივინათელებდა და თუ „იყავ ნება შენი“ დაავიანა, მხოლოდ იმიტომ, რომ ცოლქმრობის მორალი აკავებდა. ამ ფარულ გრძნობას ხომ ნილაბი უმალო ჩამოეცალა, როცა სატრფიალო საგანს ხიფათი მოელოდა. აქ ფატი აღმადლდა და კოცნით დაადსტურა ბუნების გვირგვინოსნობა. და მართლაც, ცოლ-ქმრული სიყვარული ხომ მაღალი გრძნობაა და პატივსადებიც. მაგრამ ლიტერატურაში—როგორც ცხოვრებაში, მას ისეთი გამოძახილი არ მოუპოვებია, როგორც მეორე ჯურის ენებას, როცა სიყვარული თავისუფალია და კანონმდებლად ერთად ერთი ბუნება მღვდელმსახურებს.

დადგმის მხრივ რეჟისორს წუწუნავს საბაბი მისცემია ერთხელ კიდევ თავი ესახელებინათვისი ულტრა რეალისტობით. განსაკუთრებით მას ბადალი არავინა ჰყავს მასსიურ სცენების დადგმაში.

აღმასრულებლებში ფატის როლს ასახიერებდა ვერიკო ანჯაფარიძე. იქნება ნამდვილად ითქვას, რომ ანჯაფარიძე ამ როლებისთვის არაა დაბადებული. ქართულ სცენას მან აჩუქა უბიწო იაუმას ბრინჯაოს მედალიონი და მით საძირკველი ჩაუყარა ჩვენს თეატრის იმ მომავალს, როცა ჩვენ გაზრდილნი, თამამად შევძლებთ მეტერლინკის პიესების გამზერებასაც ანჯაფარიძე იაუმამ უნდა გვაჩვენოს და-ბეატრისა, სელიზეტი და საზოგადოდ ყველა ისეთი პერსონალები, რომელნიც მთვარის სხივებით სინაზისა და გრაციის ქსოვილს წარმოადგენენ ფატისთვის კი ჩვენ გვყვანან სხვა მსახიობნი. ნაზსა და ეთეროვანს ტლანქი რეალობა კი არა, არამედ ნოვალისის ცისფერ ყვავილის სურნელთა ფრქვევა შეჰფერის...

სალიხე—წუწუნავს ასული პირდაპირი პოვნაა, შეძენა ჩვენი თეატრისთვის სასურველ ძალისა. გურული დედის ტიპი სრულმონაზულობით ისე დაამთავრა, რომ გადაქარბება არასფერში არ დასტყობია.

ასეთივე სრული და ზედმიწევნით ჩამოქანდაკებულ იქნა აზნაური ყარამან გერგილაძე ჟორჟოლიანის მიერ. არ ვიცი, კიდევ შეიძლება მაზე უკეთესი სახიობა, რომ მიეცათ გაქსუებული აზნაურიშვილის ასეთი საუცხოვო პორტრეტი? განსაკუთრებით შედეგად უნდა ჩათვალოს სურათი ხელშეკრულობაზე ხელის მოწერისა, აქ ჟორჟოლიანი პირდაპირ ფენომენად იქცა. სიკოს როლს ვასაძე ასრულებდა მისი მდიდრული და დრამატული ხმა სასურველ მომავალს უქადის მსახიობს. მართალია, როლი მას საკმაო ასპარეზს არ აძლევდა ნიჭის ფრთის გასაშლელად, მაგრამ რაც იყო, ყოველისფერი მგზნებარე ჩარჩოში ამოჰკვეთა.

კორიშელის სენნია უფრო საუცხოვო ხორცშესხმულობა იქნებოდა ბედისწერისა, რომ მისი ბაბუა უძრაობას აღმატებოდა მისტიურ სამოსელით შესული ხმის ამოღებით.

არსენა ავტორის მიერ ფრთა შეკვეცილია და ლორთქიფანიძესაც არ ჰქონია დიდი გასაქანი, რომ ნიჭის უტყუარობაში დავერწმუნებინეთ.

პიესას წვრილმანი პერსონაჟებიც ახლავან. საზოგადო ფონზე მათი გამოჩენა სასურველ მთლიანობას აღწევდა, რაიც ერთხელ კიდევ რეჟისორის ნიჭს ზედმეტ პლიუსად უნდა ჩათვალოს...

„ხომალდი“, ყოველთვიური
სახელოვნო-სალიტერატურო
ჟურნალი. № 2. იანვარი 1922

„ქეშმარიტი რეალიზმი“ ესაა საფუძველი, რომელზედაც „ხომალდის“ გარშემო თავმოყრილ მწერლებს სურთ ააგონ ახალი ლიტერატურული შენობა. ჩვენ არ შეგვიძლიან, არ მივესალმოთ ასეთ დასაწყისს. ჩვენ ხაზს ვუსვამთ იმ გარემოებას, რომ მხოლოდ ამნაირი ლიტერატურით არის შესაძლებელი ჩვენი პოეზიის საბოლოო გამარჯვება.

საჭიროა სასტიკი თვალყურის დევნება, რათა ქეშმარიტი რეალიზმი არ დაეშვას უბრალო ტლანქ რეალიზმამდე. მაგრამ სრულიადაც საჭირო არ არის ქეშმარიტი რეალიზმის დასახლებულად ნიციშესა და ანდრეი ბელის ციტატების მიშველება. არ არის აგრეთვე საჭირო მაინცა და მაინც „ქვეყნის ოპტიმისტურად შეცნობა“, არც „დინამიური აქტუალობა“, არც ასეთი აბსურდის თქმა: „ჩვენ შემოქმედებაში პსიქიურ ძალთა კონფლიქტი არ გადადის მისტიციზმის პასიურ ქვრეტის ბუჩქსში, არამედ პოულობს ჰარმონიულ სინტეზს დაგუბებულ ენერჯიის გაშლაში,“ ერთის სიტყვით, „ხომალდისთვის“ უკეთესია უფრო გასაგები ენით ილაპარაკოს, უფრო ნათელი იდელოგია იქონიოს, და ერთი წამითაც არ უნდა დაივიწყოს მეორე მხარე: შესაძლებლობა მრავალგვარ ავანტიურისა. ხდება ხანდახან, რომ ლიტერატურულ მიმართულების ახსნაშიაც საჭიროა დიპლომატიური ზრიკების გამონახვა: იხრებიან აქეთ, იხრებიან იქით, და ბოლოს არა რჩება-რა.

ჟურნალის ამ ნომერში მოთავსებულია ხარიტონ ვარდოშვილის ოთხი შედევრი „ლოცვა უბედურთათვის“, „ღმერთო ხსენებაზე“ „შეშლილი წელი“ „ღამე—მაღალი კუბო“. ხარიტონ ვარდოშვილი წარმომადგენელია საქართველოში იმ პლენიადის, რომელთა გრძნობიერი მოტივი არის „ცხოვრების ღამითი მხარე“. (Ночная сторона жизни). ასეთი იყო ედგარპო თავისი „ყორანი“-თ. ყველაზე მეტ ყურადღებას იქცევს მისი ლექსი „ლოცვა უბედურთათვის“. სამწუხაროდ, ადგილი ნებას არ გვაძლევს აქვე მოვიყვანოთ ეს ლექსი. იგი დაწერილია 1920 წელს და არის პოეტის ერთი საუკეთესო ლექსთაგანი. გზა ხარიტონ ვარდოშვილისა არის სწორი გზა.

ლეო ქიაჩელის „საუბკაულები“ დაწერილია მეტად ოსტატურად და ლეო ქიაჩელის დამახასიათებელი სტოლით. „სამკაულები“ მართლაც საუკეთესო სამკაულია „ხომალდისა“. ამ ნაწარმოებით ავტორს შეუძლია იამაყოს, რადგან იგი დაამშვენებდა ქართულზე უფრო მდიდარ ლიტერატურასაც კი. მას მოაწერდა ხელს ყველა დიდი მწერალი სრულიად თამამად.

„სამკაულების“ კითხვის დროს გავიხსენებ პოეტი, მარად მემოცნებე უმშვენიერესს ქალზე ისეთზე, როგორც წარმოდგენილი ჰყავს მას. მას მარად ესიზმრება ლაურა, ბეატრიჩე, მერი. მისი დულცინეა მუდამ განირჩევა სიშორით, მიუწოდომლობით, და პოეტი მუდამ დამარცხებულია, როგორც კი სინამდვილე უახლოვდება მას. უკანასკნელ სურათში პოეტი ურიგდება იმ სულიკოს, იმნაირ სულიკოს, როგორც ცხოვრებამ მას მოუვლინა. „მშვენიერების სამკაულია უმანკოება, ამბობს ქალი, ხოლო ათას უმანკოებისა და ათათას ქალწულობის ყვავილის თუ ვინდა საუკუნინა ცხადება ვერ შეედრება ნამდვილი ტანჯვის წამიერ გაელვებასაც კი. დიად, გულმკერდს მიმკობს არა როგორც ოდესღაც, კოკორი ვარდის არამედ, ხედავ, სისხლიანი ნაფეხური ქოჩის ტლანქი ფეხისა... მაგრამ ჩემში ცეცხლი ანთია, პოეტო“. და პოეტს ესმის ხმა, რომელიც აქამდე არ სმენია, და დიადია განცდის შეგრძნობით, დაეშვება მუხლზე ქალის წინ.

ეს პიესა უსათუოდ უნდა წაიკითხონ ქართველმა რეჟისორებმა. მისი დადგმა მეტად დიდი

ვევქტებით შეიძლება და უსათუოდ კვალწაშლელ შთაბეჭდილებას მოახდენს ეს პიესა შეიძლება იქცეს ზღვირფასეს განძად ჩვენი თეატრის ახალ რეპერტუარში.

„ხომალდის“ ამ ნომერში მოთავსებულია ობოლი მუშის ექვსი ლექსი ერთი სათაურით: „მთებში“. პოეტი, შეგნებით რევოლუციონერი, არა მარტო ლექსებში ახსენებს სისხლის ფერ დროშებს; მდღეარ ბრძოლას, წითელ ტალღებს. ყოველივე ეს მან განიცადა პირად ცხოვრებაში. იგი აქტიურ მონაწილეობას იღებდა რევოლუციონურ მოძრაობაში, თავისი უკეთესი, იხალგაზრდა დღეები მეტებში გაატარა. მთელი წლობით ციხეებში ყოფნამ წაუშლელი კვალი დასტოვა მის პოეტურ სულში.

„სისხლიან ტალღებში, სისხლისფერ ალაშობით იბრძოდა განწირვით მამაცი მხედარი“.

ეს თავგანწირული მხედარი მას არადროს არ ავიწყდება.

ოჰ, მთებო თქვენ იცით ამ გზების სიშორე,

სად ბწყინავს უკვდავი სულის მზე ნეტარი.

რომ გაჰრეს ცხედართა სიშორე,

და აღსდგეს კვლავ ჩემი მხედარი!

არის მომენტები ღრმა მწუხარების...

მაგრამ პოეტი უფროხილდება თავის რწმენას, ეშინია არ დაკარგოს იგი.

„რწმენაჲა სული აშუქოს, მეტი არა მინდა-რა.“

ობოლი მუშა „ხომალდის“ უპირველესი თანამშრომელთაგანია, უიმისოდ წარმოუდგენელია ყურნალი.

დემნა შენგელაიას „შემოდგომის ბინდები“ ცხადი მაჩვენებელია ავტორის უფაქიხესი სულისა. დემნა შენგელაია პოეტია ნუანსების. შემოდგომის მელანხოლია გადმოცემული აქვს ნელი ხაზეებით. ნაღვლიანი, ცისფერი პავილიონი, ტყეში შეშის პობა, იქვე ნახევრად დახეული და დამალი ბონბონიერი და სხვ. დემნა შენგელაიასაგან ჩვენ ველით კიდევ უფრო უკეთეს ნაწარმოებს.

პოეტს იასამანს აწერილი აქვს ტფილისის საღამო:

და ზარებს რეკენ მწუხარზე შეფტევით,

ქალაქს სავსებით მატევი ძალა,

გამოეთხოვა სხივი მთაწმინდას,

სერებით ბინდი გადმოიშალა,

აერთო გმირთა ნაძალადევი,

ჩაჰქრა მეტები—სთვლემს ნარჩალა

იასამანი საკმაოდ ცნობილი პოეტია, სამწუხაროდ ჯერ არ გამოსულა არც ერთი იმის წიგნი, რომლითაც ღართო საზოგადოება გაეცნობოდა მას.

გიორგი ქუჩიშვილის ერთი ნოველა და ერთი ლექსი უთუოდ დაწერილია უკანასკნელ ხანში; საქართველოში არ მოიპოვება არც ერთი პოეტი, რომლის ტემპერმენტი უთანაბრდებოდეს ქუჩიშვილისას. აუთიტორია ტაშისცემით გრგვინავს, როცა სცენაზე ჩნდება გიორგი ქუჩიშვილი, მქუხარე მომწოდებელი მისი ხმა არაჩვეულებრივ სიმძლავრეს იჩენს:

ფრიალო კლდეთა მძლავრო არწივო,

მეცე არწივო, ფრიალო კლდეთა!

მის. ბოქორიშვილის მინიატიურა „ბარათი“ მშენიერი ენითაა დაწერილი. მის. ბოქორიშვილი ავტორია მრავალ ნოველა-მოთხრობისა. მის კალამსავე ეკუთვნის უამავი ნათარგმნი მასალა უცხო ლიტერატურიდან. გამოცემულია მისი მოთხრობების ტომი 1914 წ. ხოლო ამ ორი კვირის წინად გამოვიდა მისი მოზრდილი ნაწარმოები: „მეტები.“ ყოველივე ამითი ავტორმა მოიპოვა სახელი სერიოზული, დინჯი ბელეტრისტისა. ხომალდში მოთავსებული მინიატიურა გრთხელ კიდევ ამტკიცებს, თუ რა გრძნობით, რა იღუმალი გულისტკივილები სწერს ეს ავტორი თავის ნაწარმოებს: „სწერე სისხლით“—ამბობდა ნიცშე.

საქართველოში სამოქალაქო მოტივების რევოლუციონური პოეზიის დირიჟორს იროდიონ

ევლოზილის შემდეგ იყო და არის ვარლამ რუხაძე. ვარლამ რუხაძე დიდად პოპულიარულია ხალხში, იგი ნამდვილი, ქემშარიტი რეალიზმის წარმომადგენელია. უკანასკნელი განიცდის სხვა მიმდინარეობათა გავლენასაც, იგი უმღერის მზეს, ცისკრის ვარსკვლავს და სხვ. ვ. რუხაძის უკანასკნელი ლექსი „ხომალდში“ საყურადღებოა მის პოეზიაში.

მიხეილ ბოქორიშვილი. „მეტეხი“. ტფილისი 1922 წ.

სუფთად, მშვენიერად გამოცემული ნაწარმოები მ. ბოქორიშვილისა იწყება ასეთი შეწირვით: „თქვენ, რომელნიც ემაწვილურ გატაცებით დაიფერფლეთ წამების კოცონზე. თქვენ, რომელთა წმინდა ხსოვნა არ ამეტყველდა უკვდავ ლეგენდებში... მიიძღვენით ეს სტრიქონები.“ დარწმუნებული ვართ, დიდის სიამოვნებით წაიკითხავენ ყველა ისინი, რომელნიც მხედველობაში ჰყავს მიხ. ბოქორიშვილს, უკანასკნელს ნაწარმოებს ჩვენი ავტორისას. წიგნი დაყოფილა თავებად, და თვითეულ ნაწილს ამშვენებს შესაფერისი ციტოტები უკვდავი ავტორების: აქ არის გოეტე, ნიცშე, სიტყვები აპოკალიპსიდან და სხვ. „მეტეხი“ მიხ. ბოქორიშვილის სისხლით დაწერილი ამბავია. იგი საუკეთესო წიგნია ამ ავტორისა წიგნი შეიცავს 64 გვერდს და ღირს მხოლოდ 30.000 მანეთი. წიგნს ამშვენებს უცნობი მხატვრის საუცხოვოდ შესრულებული ყდა მეტეხის სილუეტით.

სელოვნების მაცნაზე

საქართველო

ზაქარია ჭიჭინაძის იუბილე. მოხდა ქართულ კულტურულ დაწესებულებათა შათბირი, რომელზედაც გადაწყდა იუბილეს გაიმართოს სახელმწიფო ოპერის თეატრში 23 აპრილს. იუბილეს ფართო ხასიათი მიეკება. მწერალთა კავშირის კომისია, რომელშიაც მიწვეულ იქმნენ აგრეთვე მსკოვანი მსახიობი და დრამატურგი ვალერიან გუნია, შალვა დადიანი, იუზა ზარდალიშვილი და სხვანი, ამ ეხმად დიდ მუშაობასა და მზადებაშია. იუბილეს შესახებ ერთი მოწოდება უკვე გამოიცა, მეორე ამ დღეებში გამოვა დაბა-ქალაქებში გასავრცელებლად. გადაწყვეტილია აგრეთვე იუბილესთვის გამოიცეს ზაქარია ჭიჭინაძის ვრცელი ბიოგრაფია. მხატვარმა მოსე თოიძემ უკვე დაამზადა დიდი პორტრეტი ზაქარია ჭიჭინაძისა ფერადი საღებავებით.

ზაქარია ჭიჭინაძის დაუბეჭდავი წიგნები. ზ. ჭიჭინაძეს გამოსაცემად დამზადებული აქვს 50 წიგნამდე, სადაც მრავალი ისტორიული მასალა მოქცეული. არც ერთი წიგნი დღემდე არ დაბეჭდილა.

გრიგოლ ჩარკვიანი. ტფილისში გარდაიცვალა მწიგნობარი და მოღვაწე გრიგოლ ჩარკვიანი. განსვენებულის მოღვაწეობა მეცხრამეტე საუკუნის უკანასკნელ მეოთხედს ეკუთვნის. ზაქარია ჭიჭინაძესავით გრ. ჩარკვიანიც ქართული წიგნის საქმეს ემსახურებოდა მაშინ, როცა ჩვენში წიგნი ასე იშვიათი და სანთლით სამებარი იყო. განსვენებულს პატარა სტამბა ჰქონდა, სადაც წიგნაკებს ბეჭდავდა და ხალხში ავრცელებდა. მის კალენდრებს მთელი საქართველო იცნობდა. განსვენებულის დაკრძალვას დაესწრნენ მწერალთა კავშირის წარმომადგენელი.

გიონ საგანელი. სიცოცხლეს გამოესალმა ახალგაზრდა პოეტი გიონ საგანელი. განსვენებულიმა საწამლავი დალია. ნაცნობ-მეგობრებმა გაიგეს მაშინ, როცა უკვე გვიან იყო. ცხედარი ვერის სასაფლაოზე დაკრძალეს.

ნიკოლოზ ბარათაშვილის წიგნი. ს. ფირცხალავას რედაქციით გამოვიდა ჩვენი უკვდავი პოეტის ნიკ. ბარათაშვილის წიგნი. შინაარსის მხრით ეს წიგნი იშვიათი გამოცემაა. თვით პოეტის ნაწარმოებისა და წერილების გარდა, წიგნში მოთავსებულია მრავალი საყურადღე-

ბო წერილი და მასალა. წიგნი სავსე ძველი და ახალი სურათებით. სამწუხაროდ, გარეგნობით წიგნი არ არის ისე ლამაზად და სარგად გამოცემული, როგორც ეს თავდაპირველად იყო განსახლებული. ბიბლიოგრაფიას შემდეგ მოვათავსებთ.

ვასილ ბარნავის ახალი წიგნი. გამოვიდა ვასილ ბარნავის ახალი წიგნი—„მუშა“, მოთხრობა. წიგნი დაბეჭდილია სახელმწიფო გამომცემლობის მიერ და შეიცავს 30 გვერდს.

პოეტის ალ. შანშიაშვილის წიგნები. სახელმწიფო გამომცემლობამ იკისრა პოეტის ალ. შანშიაშვილის თხუთმეულობა ორი ტომის გამოცემა. პოეტმა, რომელიც ამისთვის ეხლახან ჩამოვიდა ტფილისში, უკვე გადასცა სახელმწიფო გამომცემლობას მთელი მასალა ამ ორი ტომისთვის. მრავალი ნაწარმოები პოეტისა დღემდე ჟურნალ-გაზეთებშია გაფანტული და ეს პირველი ცალკე გამოცემა იქნება მისი თხუთმეულობისა. ეს მხოლოდ ნაწილია იმისა, რაც ახალგაზრდა პოეტს დაუწერია, მარტო მისი ორიგინალი ნაწარმოები შეიდი-რვა ტომი გამოვა. ამას გარდა მრავალი ევროპიელ კლასიკოსის ნაწარმოები აქვს გადმოთარგმნილი: გოეთეს „ფაუსტი“, პირველი ნაწილი, შილლერის „დონ-კარლოსი“ (ორივე გერმანულიდან), როსტანის „შორეული დედოფალი“, რამდენიმე თავი დანტეს „ლეთაებრივ კომედიისა“ და ბაირონის „დონ-ჟუანისა“, და „ჩაილდ ჰაოლდისა“ და მრავალი სხვა.

შიო არაგვისპირელის წიგნი. შიო არაგვისპირელმა გამოსაცემად დაამზადა მოთხრობების მეხუთე წიგნი. წიგნს გამოსცემს სრულიად საქართველოს მწერალთა კავშირი.

პოეტის ვალაქტიონ ტაბიძის მესამე ტომი. დამზადებულია გამოსაცემად აგრეთვე ვალაქტიონ ტაბიძის ლექსთა მესამე წიგნი მის ბეჭდვასა ახლო მომავალში შეუდგებიან.

ლეო ქიაჩელის მოთხრობები. განზრახულია ბელეტრისტის ლეო ქიაჩელის მოთხრობების ცალკე წიგნებად გამოცემა. გამოვა სამი წიგნი. მასალა მზად არის და მალე ბეჭდვაც დაიწყება.

ია ეკალაძის პიესა. ია ეკალაძეს განზრახვა აქვს გამოსცეს ცალკე წიგნად პიესა „ოცდაერთი ჯვრით“. პიესა რამდენჯერმე დაიდგა ქართულ სცენაზე.

მ. ბოჭორიშვილის წიგნი. გამოვიდა ცალკე წიგნად მიხეილ ბოჭორიშვილის მოთხრობა „მეტეხი“.

ტერენტი გრანელის წიგნი. გამოვიდა პოეტი ტერენტი გრანელის ლექსების კრებული: „სულიდან საფლავები“. წიგნი 36 გვერდიანია.

ხელოვნების მოღვაწეთა კომიტეტის ბიბლიოთეკა. ხსენებული კომიტეტი შეუდგა ბიბლიოთეკის მოწყობას ხელოვანთა სასახლეში. სახალხო განათლების კომისარიატმა ნება დართო კომიტეტს დააფალიეროს ტფილისში არსებული ბიბლიოთეკები და წიგნთსაცავები და „ხელოვანთა სასახლე“-ში თავი მოუყაროს საუკეთესო წიგნებს მხატვრულ ლიტერატურის დარგიდან სხვა და სხვა ენაზე.

ფიროსმანიშვილის სურათი. ხელოვნების მოღვაწეთა კომიტეტმა შეიძინა „ხელოვანთ სასახლისათვის“ ფიროსმანიშვილის დიდი სურათი.

ლიტერატურული ხუთშაბათები. სრულიად საქართველოს მწერალთა კავშირი კვლავ განაგრძობს ლიტერატურულ ხუთშაბათების მართვას. ბოლო დროს შემდეგი ხუთშაბათები გაიმართა: მეცხრე—გრიშაშვილი: „პაზირა“, მცათე—რაჭველიშვილი: „თეიმურაზ პირველი“, მეთერთმეტე—ლეო ქიაჩელი: „რომენ როლანი“, მეთოცმეტე—ი. ვართაგავა: „გრიშაშვილი“. მეცამეტე—ალ. წერეთელი: „შანშიაშვილი. მეთოთხმეტე—ი. ნაკაშიძე: „რომენ როლანი“. მეხუთმეტე—კ. გამსახურდია: „შპენგლერი“.

ბაჩანას საღამო. განზრახულია ამ ახლო მომავალში ტფილისში გაიმართოს პოეტის ბაჩანას (ვაჟა-ფშაველას და თედო რაზიკაშვილის ძმა) საღამო. მონაწილეობას მიიღებენ პოეტები, მსახიობნი და სხვანი.

„სურამის ციხე“ კინოსთვის. უკვე შეუდგნენ „სურამის ციხის“ დამზადებას სინემატოგრაფისთვის. ამ აზრით პერესტიანი თავისი დასით გაგზავნილია სურამში.

განდევნილი. მძიმე ავადმყოფობა გამოიარა პოეტმა ქალმა განდევნილმა (დომინიკა ერისთავმა). ამ ვაჟად იგი კარგად არის.

ივანე გომართელი. მწერალი ივანე გომართელი ავად იყო ქაქების ანთებით. ესლა იგი სრულიად განკურნებულია.

ახალი წიგნი. რედაქციამ მიიღო ახალი წიგნი გრიგოლ ზოდელისა: „დალფურსმული ხელეები“, წიგნი გამოცემულია კარგად და შეიცავს 16 გვერდს.

უცხოეთი.

პოეტი ქალი—აკადემიის წევრი.

ბელგიის ლიტერატურულმა აკადემიამ (ფრანგული ენისა და ლიტერატურის აკადემია) დიდის ზემოთ ილდესასწაულა პოეტი ქალის ნოაილის წევრად ჩარიცხვა. ეს პირველი მაგალითია ევროპაში. ფრანგული პრესა აღნიშნავს, რომ ბელგიის აკადემია უფრო ლიბერალური და სტუმართმოყვარე აღმოჩნდა, ვიდრე ცნობილი აკადემია საფრანგეთისა, რომელიც კარჩაკეტილია და ძველი წესებისა და ადათების დამცველი.

პირველი აკადემიკოსი მწერალი ქალი ქ-ნი ნოაილ დაბადებულია და აღრზდილი საფრანგეთში. მამით რუმინელია, ხოლო დედით—ანდრე შენიეს მსგავსად—ბერძენი. იგი გკუთვნის არისტოკრატიულ წრეს (La Comtesse d'Ithieu de Noailler). ამ გარემოებით არ აიხსნება, რომ მისი აკადემიაში მიღების დღესასწაულს დაესწრნენ ბელგიის მეფე და დედოფალი, აგრეთვე უცხოეთის წარმომადგენლები, პოლიტიკოსები, მეცნიერები, — ქ-ნი ნოაილ ცნობილია ევროპაში როგორც ავტორი Forces éternelles-ის (მარადიული ძალები) და თანამედროვე ბელგიის პოეტებში პირველთაგანია.

რომანისტმა მორის ვილმოტმა, რომელსაც ჰქონდა აკადემიის მიერ დავალებული ახალი წევრის მიღება და სატყუა, აღნიშნა ქ-ნი ნოაილის პოეზიის მთავარი ღირებებში, რომლებიც გამოიხატებიან ქალურის და ვაჟურის სინტეზში, აგრეთვე აღმოსავლურისა და დასავლურის შეთავსებაში, ერთის მხრით, და ბერძნულისა და რომანულის სულის ათვისებაში—მეორეს მხრით.

დავიწყებული პოეტი. ჰენრი ვიარამა სორბონში წარადგინა თვისი სადოქტორო შრომა პოეტის ემილ დეშამპის შესახებ, რომელიც მის დროს (1830 წ.) რომანტიზმის პიონერთაგანი ყოფილა საფრანგეთში, ხოლო მერე კი დავიწყებული. ვიარამის აზრით უსამართლო და შემტდარია აზრი, რომელიც ჟან-ჟაკ რუსსოში ხედავს მთავარს სათავეს რომანტიზმისას საფრანგეთში. თუმცა ვიარამ მეორე ხარისხიდან პოეტად სთელის ემილ დეშამს და სულაც არ აზვიადებს მის მნიშვნელობას, მაგრამ ამ პოეტის შესწავლამ მას მისცა მტკიცე საბუთები იმის დასამტკიცებლად, თუ რა გავლენა ჰქონდა უცხოეთის რომანტიულ ლიტერატურას ფრანგულისაზე და საზოგადოდ იმ დროის საფრანგეთის ცხოვრებასა და მორალზე.

ემილ დეშამის პოეზიას იმდენი მნიშვნელობა არა ჰქონია, რამდენიც მის თარგმანებს, რომლებითაც ის პირველად აცნობდა საფრანგეთს უცხოეთის მწერლების საუკეთესო ნიმუშებს: შექსპირის (მაკბეტი, რომეო), შილდერის (Ba Cloche) გოეტეს (La Fiancée de corinthe) და სხ., ინგლისელ, გერმანელ, ესპანელ მწერლებისას. დეშამს დაუწყია წერა იმპერიის დროს ტრუბადურული პოეზიის გავლენით. მერე ქ-ნი სტალისა და შენიეს გავლენის სფეროში მოქცეულა. აქედან იწყება მისი დაახლოვება ფრანგულ რომანტიზმის სკოლის გამოჩენილ წარმომადგენლებთან. მე XIX საუკუნის სული მთელის არსებით ჰქონდა შესისხლხორცებული და ვოლტერისა და ე. ე. რუსის იდეებით გატაცებული, ის მუდამ ოცნებობდა პოეზიაზე და მის განახლებაზე. აღსანიშნავია მისი პიროვნების გავლენა ლიტერატურულ წრეებზე. დიდ ხანს იყო დე-ვიენის მეგობარი; მერე

ვ. ჰიუგოსი. მას დიდად აფასებდნენ ლამარტინი, გოტიე, ბალზაკი, მიუსესი, სენ-ბიევი... სცხოვრობდა 1871 წლამდე. უკანასკნელს წლებში დასნეულდა, დაბრმავდა. დარჩა მარტო: ძველი მეგობრებიდან, მისი დროის დიდი პოეტებიდან არავინ დარჩა ცოცხალი. ცხოვრების სიმწუხრეს უმსუბუქებდა მოხუც პოეტს ახალი თაობის პატივისცემა და სიყვარული, რომლითაც იგი დააჯილდოვეს: ლეკონტ დე-ლილმა, ბანვილმა, ბოდლერმა... მთელმა პარნასმა. თაყვანის მცემელთა რიცხვში იყვნენ აგრეთვე პ. ვერლენ და სტ. მალარმეც:

„ახალგაზრდა პოეტებს უყვარდათ იგი, — ამბობს გოტიე — და გარს ეხვეოდნენ, როგორც წიწილები დედას. დეშამპაჰ იცოდა ახალგაზრდობის გამხმევება... მისი ეჭვების გაფანტვა.“

ჰუიხმანის ერთი პირველი რომანთაგანი — *Maître* — მეორედ გამოიცა.

ვეგენი მონტფორტის ხელმძღვანელობით გამოიცა ფრანგული ლიტერატურის უკანასკნელი 25 წლის ისტორია (1895—1920 წ.)

რემი დე-გურმონის „რჩეული ფურცლები“ გამოიცა მარსელ კულონის რედაქტორობით.

გადათარგმნა ფრანგულად დ. მერეჟკოვსკის ახალი რომანი „Le Mutle roi“.

ე. მ ა რ ნ ი ე ი

„ხაზართა სასძლო“

(რომანი *)

— აი, შეილო, დახედე ამ გამჭვირვალე მყინვარს. საშინელი შხამია ეს! რომ დაასველოს ენის წვერით და შეისუტოს ადამიანმა, მყის გააქრობს, წამს გაათავებს. შეუძლებელი შეიქმნება ხსნა. ასპიტის გესლოზე უძნელესია.

— გამოუცდელ ქალს ამისთანა საშინელი თილისმა, დედოფალო?!

— ეს ჯადო ჩვენს გვარში უმშვენიერესისადმი გადადის მემკვიდრეობით. იმედი მაქვს, არ დასჭირდება მისი გახსნა, როგორც არც სხვას დასჭირდა აქამდის, თუმცა ბედმა ძნელმა სიმწარე ბევრი განგვაცდევინა.

— თავის მოკვლა, დედოფალო, საშინელი ცოდვაა, უპატივებელი! — წარმოსთქვა კათალიკოსმა.

— ქეშმარიტს იტყვი, სჯულის დარაჯო! გარნა შეუნდობს ყოვლადსახიერი შემცოდეს, უკედურეს განსაცდელისაგან იძულებულს: შეგინებას, ზნეობრივ სიკვდილს ხორციელად სიკვდილი ემჯობინება, — მიუგო დედოფალმა.

და მიუბრუნდა ქალს:

— კვლავ გეტყვი, საყვარელო: ხელი უნდა ჰყო ბეჭედს უკიდურეს შემთხვევაში, როცა ყოველივე სხვა გზა ხსნისა დახშული იქნება. ვსასოებ, არ გაგვწირავს ყოვლად მოწყალე და შენც ამგვარივე დარჩევით ოდესმე გადასცემ მაგ თილისმას სხვა მშვენიერსა, დამამშვენებელს ჩვენის გვარისა...

— შეასხენი თვალი! ისევ გაუკეთე!

ქალი დამორჩილდა.

— გქონდეს ეს ბეჭედი. ჯვართან ერთად ატარე გულზედ, წმინდა ნაწილთან. ხელზედ საფრთხილოა: ძვირფასი ნახისაა, ჯავარსრული ქვა უძვეეს პატროსანი და ადვილად მიიზიდავს ავ თვალს, — უბრძანა ქალს

და მიჰპართა მინახეთა:

— შუშანს ვაძლევ ამ ძვირფას სამკაულს საბედისწეროს, რადგან მზეთუნახავი რომ არის, ყველაზე მეტი საფრთხეც ამას მოელის.

*) იხ. „ლომისი“ № 5.

ცრემლი მოერია დედოფალს, ხმა აუთოთოლდა. შუშანმა კოცნით შეუშრო მას დარდის ნაგები.

დედოფალმა უძღვნა გახსნილ საუნჯიდან ყველა თვის ქალს შესაფერი სამკაული. უბოძა სახსოვარი სხვა იქ დამსწრეებსაც, ყველას. გადსცა ზინეთი თვის ვაჭებს იოანეს და ჯუან-შერს. დალოცა გულამომჯდარმა შვილები და ისინიც, ვინც მათთან ერთად მიდიოდნენ დასავლეთისაკენ, ისინიც, რომელნიც რჩებოდნენ აქვე, აღმოსავლეთში.

— მე აქვე დავრჩები, ამ საფანეში, მამის წმიდა საფლავის მახლობლად: ჯერ მისი სული ისევ თავს დასტრიალებს აქაურობას,—სთხოვა დედას მირანდუხტმა.

— მაგრამ, ბატონიშვილო, წამებულის აჩრდილი ხომ თავს დასტრიალებს მთელ საქართველოს,—უთხრა ვეზირმა.

— და სამუდამოდ თავს შემოეფლება თვის წმიდა ქვეყანას ეამთა დასასრულამდე,—დასძინა პატრიარქმა.

ჯუანშერიც მალე უნდა გამგზავრებულიყო, დამკვიდრებულიყო ლაკესტის ციხეში და იქიდან ეწარმოებინა ქვეყნის მართვა თუ ლაშქრის შეკრება.

—თვალხმეირად უნდა იყვეთ. გახსოვდეთ, ამ მთების იქითაც დაუძინებელი მტერი გვეყვს ეხლა, ოდესმე ჩვენგან უარყოფილი მოყვრობის მსურველი,—სთქვა ამირსპასალარმა დაბეჯითებით.

— სიფრთხილეს თავი არ ასტკივა, მაგრამ არა მგონია ხაზართა კახანი კიდევ ჟინიანობდეს და მრისხანებდეს: ჩვენი მშეთა მზე უფლისწული ხომ ჯერ არ უნახავს მას, რომ გამიჯნურებულყოფს, აუხსნელად დაბმულიყოს ამის ბაღეში,—დაამთავრა საუბარი სახლთხუცესმა.

და მამობრივი სიყვარულით გარდაჰხედა ამ სიტყვებზედ შეწითლებულს მშვენიერებას. ამ ბჭობისა და მსჯელობის დროს, როდესაც უდიდესი ყურადღება ჰქონდათ მიქცეული მძიმე სახელმწიფო საქმეებისადმი, დიდ მზრუნველობას იჩენდნენ ბატონიშვილ შუშანის შესახებაც, რადგან იგიც განძი იყო ფასდაუდები, საუნჯე უძვირფასესი, აღბეჭდილი დიდის სურვილით უძლიერესის კეისრისა და მისი დაფარვა უფრო ძნელიც იყო, სანამ ყოველი სხვა საუნჯისა.

6.

ამაოდ ნუგეშობდნენ, ხაზართა კახანი გადაივიწყებდაო უძლიერეს მისწრაფებას თვისის გულისას, დაივიწყებდაო შუშან მშვენიერს. არც გაჰქარვებოდა კახანს იგი გულტხტქმა, არც დასცხრი მოდა; ალტკინებულ ცეცხლად გარდაჰქმნოდა იგი მას, უნელებლად, რომელი ისე ძლიერდებოდა წინ დახვედრილ დაბრკოლებათაგან, ვით ნიაღვარი მის წინ აღმართულ საბრკობისაგან, სად აღქაფებული ზვირთები მოზღვაგებულის დვარისა დუღან ბოროტად, რომ საზარლად აქოჩრილნი ეკვეთნონ დაბრკოლებას, წალექონ იგი, მოფხვრან საძირკვლიანად და წაესწრაფონ წინ. მძლავრად ამორგებდა კეისარს იგი ვნება, საშინლად აღელვებდა სურვილთა აღსრულებას ნაჩვევს და მმუსრავ ძალად ამოქმედებდა ბოროტად. თრთოდა მთელი მისი საბრძანებელი მის მრისხანების წინაშე, უნელებელ ბოლმისაგან ნაწვევ მრისხანებისა.

ხაზართა ხაკანის ტანჯვა დაიწყო კარდა ხნის წინად. ძლიერდებოდა იგი ტანჯვა თანდისთან და აწუტანელად შეიქმნა პირად მისთვის, უფრო მძიმედ მის გარემო მყოფ დიდებულებისთვის, მთელი მისი საბრძანებლისთვის. უზომოდ განდიდებული ყვინისთვის ხაზართისა ერთერთ საგანს თვითმოყვარებისას შეადგენდა მის ცოლთა კრებული და მათი საფანე. მსურდა, მის მეუღლეთა სახე და მათი სასახლე სიმშვენიერით თუ სიდიდით საარაგო შექმნილიყო, იგავად დასადები მთელ ქვეყანაზედ.

— ზღაპრული ბელალოტები სადგომად მნათობთა ჩემთა! მეუღლეთა სიმრავლე გარდარეული! სიმშვენიერე მათი გარდამეტებული! ხოლო მათ შორას უღარებელი ქალი შუშანი, ქართველთა გვარი... ეტყვის იგი ჩემს გარემო შემოკრებულ ასულთ მშვენიერთ ყველა ქვეყნისა: ეჭა, იხილეთ სიტურფე ჩემი, კეთილქმნილებო! მეფე თქვენი შეტყრობილ არს

ჩემის მზეობით. დამეძებს იგი ბინდ საღამოს ვარსკვლავთა შორის ახლად ჩენილთა, ხოლო
ჯანთიადს შუქთა შორის მღიმარე მზისა; ახალ გაზაფხულს ყვავილთ შორის სუნენლოვანთა,
ხოლო მწიფობას ნაყოფთ შორის ტკბილგემოვანთა. დამეძებს მე თქვენი მეუფე! ნიავსა
სთხოვს ასმინოს მას ჩემი ხმა ტკბილი. ნუ განრისხდებით, ლამაზნო, ჩემზედ, ნუ აღბორ-
გდებით შურისძიებით: თვითონ დამეძებს მე! მიყვარხართ მე თქვენ, დებად გიგულვით...
— მსწრაფლ აღშენდეს იგი სასახლე არეს მშვენება! მყის დაივანოს ბროლის კოშკში
მნათობმა ჩემმა!..

და ეს ციხე-დარბაზი სწრაფად შენდება თიილში, ხაკანის სატახტო ქალაქში. ბიზანტიის
კეისარმა აახლა მას საუკეთესო ხუროთმოძღვრები და მათ ხელქვეით მუშაობდა აუარებელი
რიცხვი მონათა. იპნეოდა ურიცხვი ოქრო, ხალხის სიმდიდრე. დასრულდებოდა და შეიმ-
კობოდა ციხე-დარბაზი. ხოლო ჯერ არ იყო მის ცოლთა შორის უბინდო იგი ვარსკვლავი
უღარებელი. ჯერ არ აღმობრწყინებულყო ხაზარეთის ცაზე ტარუცი იგი სრულის სიმშვე-
ნოერისა, მცხინვარე ასული ნათელის სამხრეთისა. მალე იქნება! დაბრუნდებიან ჩემგან ელ-
ჩებად გაგზავნილნი, თან მოიყვანენ ჩემს ახალს სულსა, ჩემის არსების დამატკობელსა.

— ლეთის შვილი ხარ, კაცთა შორის რჩეული და შეგშენის ნეტარება უჩრდილო, საზღაპ-
როდ შექმნა შენის დიდების.

— მაინც ჯერ არა ჰყვავის ჩემს საკარდში კოლბიდის ყვავილი უღარებელი.

— მალე მოაწვევს შენს ქვეყანას იგი ქართველთა მეფის ასული, მძლეთა მძლეველი?

— მალე?!

— სწრაფად! და თუ არა, ბრძანე, გადივლის მთებს შენი ლაშქარი უამრავი და მოგართ-
მევს არჩილის ქალს შუშანს თუნდაც ოქროს ვალიით...

— ძალით?! გგონია, ნებით არ მეახლება!

— თავის სურვილით მოგვევლინება იგი ასული დიდ დედოფლად. გაანათებს შენს გულს
მზესავით.

— ოქროს ვალიით?! ჰფიქრობ, ხალუმო, დამიწუნებს? თუ დავაბუნდი ბუმბერაზთ შო-
რის, ისე დავკნინდი გმირად ნაქები, რომ შევიქმენი ქალთაგანაც კი დასაწუნი? წარმოსთ-
ქვა კეისარმა.

და მკაცრი რამ ბგერა ააჩნდა ხმაში. იცოდა საჭურისთ უხუცესმა, რა მედგარი რისხვა შეი-
ძლებოდა მოჰყოლოდა ამ ატყრეცილ ხმას, მყისვე მის დამღუპველი აღტყინება საშინელის
მბრძანებლისა, და მიწას განერთხა შეძრწუნებულნი.

— შენდობა, ლეთის შვილო! ვით გაჰბედავს ხორციელი შენს უარყოფას?! ვინ არ ეახლოს
სიხარულით შენს ბრწყინვალებას?! უღარესი ბედნიერებაა ასულთათვის მეფეთა სურვილი
შენი.

დაწოშმინდა კახანი, მცირედ დაეშვა მისი აღბორგება; მთლად კი ვერ დაწყნარდა. ვერც
დამშვილდებოდა: მას დასკნილი ჰქონდა ცოლად მოყვანება არჩილის ქალის შუშანისა,
კაცებიც უკვე გაეგზავნა საქართველოში საიშვიათო მოსაკითხვებით, შერჩეული ელჩები.
წინაღვე ზეიმობდა კახანი ბედნიერი. გადახალისებულყო, გაჭაბუკებულყო წელთა სიმრავ-
ლით თითქმის დახრილი, ფრთები შესხმოდა მის ნიეთიერ არსებას უკვე შემძიმებულს, ოც-
ნების ფრთები ზე აღმტაცველნი, მაგრამ.....

მაგრამ დაიგვიანა პასუხმა, ძლიერ დაყოვნა, აღარ ეღიროსათ ელჩებს დაბრუნება, აღარც
ამბავი რამ აცნობეს მბრძანებელს. მარცხი თუ მოუვიდათ, ავი თუ წაეციდათ რამ და იმან
მოსჭრა მათ მუხლი, შეუმძიმა სული; იმიტომ ვერ თუ ბედავდნენ ამბის გამოგზავნასაც.
გავრცელდა ხმა ხაზართა შორის, არ გაუმარჯვდათო ხაკანის კაცებს, უარი მიიღესო ქართ-
ველთ მეფისაგან. თქმამ კახანის ყურამდისაც მიიღწია. კაცების დაგვიანება თითქო ადასტუ-
რებდა ამ მძიმე ამბავს მოულოდნელს. ეს იყო, რომ ექვებით ავსებდა ეხლა კახანის გუ-
ლსა, ამის გამო დაჰკარგოდა მას მოსვენება. ამისთვის იყო, რომ ცეცხლი მოუღო მას
ხალუმის სიტყვამ მოუზომელმა.

გამართლბ ხმები. თურმე სწოტედ იქ მოელოდა მძლეოამძლეს დამარცხება, სადაც იჭი არ მოელოდა, აზრათუ არ მოსდიოდა პირველში: ხელცარიელნი დაბრუნდნენ კახანისაგან საქართველოში წარგზავნილნი დიდბულები. არა, ხელცარიელები არ იყვნენ: დიდებულნი ზღვენიც მოართვეს ელჩებმა კახანს ქართველთ მეფისაგან, არა ნაკლები იმ მოსაკითხისა, რაც გაეგზავნა თვით ხაზართ მეფეს, მაგრამ მეფისათვის კი მაინც მთლად ხელცარიელები იყვნენ: ვერ მოიყვანეს ქალი შუშანი! სიტყვაც ვერ მოუტანეს რაიმე იმედის მფენი. უარ ეყო ქალს კახანის სურვილი მკაცრის უარით, დაეგმო იგი.

— სასტიკადაც დაგზარბა ქალმა, მკაცრად მოგისხნია, — მოახსენა ელჩების მეთაურმა.

— როგორ თუ მაგინა?! სთქვი ყოველივე!

— სულის საქმეს უნდა ემსახურებოდესო უკვე მიწისკენ მომზირალი; არა ვარდა კვრეტად თვალთ აშენებდესო, ებრძანებინა მზეთუნახავსა.

— მზეთუნახავს?!

— საკვირველ ვარსკვლავს ძალზედ მიმზიდველს: ჩვენის თვალებით ვიხილეთ იგი მშვენიერება.

— თვალბი უნდა დამთხარა თქვენთვის, რომ ვერ შესძელით ჩემის ნების აღსრულება! აღარ შეიძლება: მაგ თვალბებში ასახულია მისი ხატება.

— საპყრობილბში ყველა ესენი, ძნელ საბნელბთში! — ბძანა განრისხებულმა.

ქართველბთა მეფის წერილებიც აღასტურებდა ამ უარს: ქალი ჯერ პატარა არისო, სჯულის შეცვლა არ შეიძლებიბსო, სამშობლოდან შორს ვერ გასძლებსო. ბევრი რამ მიზნბი იყო ჩამოთვლილი, მაგრამ წიგნის კილოს ეტყობოდა, უარი თვით ქალს გაებდნა, თითონ შუშანსა. ამას შემდეგ იყო, რომ იწყო ბრდღვინვა ხაზართ კეისარმა ვიწროებში შემწყვდეული ლომივით; საშინელმა მძვინვარებამ აიტაცა იგი. სისხლი სწყუროდა, სისხლის ღვარბბი.

ველარაფერი ეშველა მეფეთ მეფესა! აღარ მოეკიდა მას აღარც ღვინო, აღარც გართობა. შეიძულა თავისი ცოცხალი სავარდბ. მტრად მოეკიდა ცოლბთა სიმრავლეს. ვერ გაიტაცა ვერც იმ ბრძოლის მძვინვარებამ, რომელსაც აწარმოებდნენ მაშინ ხაზარნი გურგანის ზღვის ნაპირბბით ძღვევამოსილ არაბებთან, რომელნიც მიიწვედნენ წინ ჩრდილოეთისკენ. დღღონდა ხაზარეთი, დიდ საგონებელში ჩავარდა იგი. ერთსა ნატრობდა მეფე მარად ჟამს, მრისხანბების დროსაც აღტყინებულისა, სასოწარკეთილბების დროსაც მომდუნებულისა:

— ვნახო მისი სახე, თუნდ სიზმრად ვნახო!

როგორ აუსრულდებოდა მძლეობა მძლეს ეს ნატერა, მისთვის ყოვლად შეუძლებელი?!

— ვერც როგორ! ვერც როდის!

7.

ქართველბთ სოვდაგართა უხუცესი ჯორჯაკ ოღიშარი შემთხვევით მცხეთაში იყო არჩილის წამბების დროს და დაესწრო წმინდანის დასაფლავებას, შემთხვევით, რადგან ეს სოვდაგარი უმეტეს ნაწილად გზაზედ იმყოფებოთა: საქართველოდან ხაზარეთში, სკვითედიდან ბიზანტიაში, სპარსეთიდან ბაღდადში; თურახნსა და ინდოეთსაცა სწვდებოდა მისი ხელი. ყველა მზრის საქონელი ტრიალებდა მისის გამჭირახი გონბების უნარით საქართველოში, ყველა ხალხის ნაწარმოებბი. დასაფლავბების დროს მოჰკრა მან თვალბი არჩილის ოჯახობის ხატს დადკორის სიონში და უნებლიეთ შეაყენა თვალბთა ისარი შუშანის სურათზე, როდესაც შემდეგში ხაზართა მეფის კარს მოჰყვა იგი და თავისი თვალბთა ნახა, რა წამბებას განიცდიდა იგი გვიან გამიჯნურებული კეისარი, როგორ ნატრობდა იგი მარად ჟამს, ნეტავ ერთხელ მაინც დამანახვა სახე ქალბთაზე შუშანისაო, დიდებულები აზრი აესახა შორსმჭვრეტელს გონბების სარკეში: განიზრახა დაეხატვინებინა ქალის სურათი და მიერთბია იგი მრავალბტანჯულ კეისრისათვის. იგი ხომ ხშირად დაიარებოდა საქართველოდან ხაზარეთში, საიდანაც გამოჰქონდა ძვირფასი ბეწვეულობა მთელ წინა აზიბში მოსაფენად.

— ბედნიერი აზრი! სოვდაშიაც ესე ვიცი: დაჯკრავ თვალს საქონელს და უკვე ვხედავ მის ღირებულებას, ხვადიანსა თუ უშედევო მის ბოლოს. ჩემი ეს განზრახვა?! რა უხვია ჩემთვის, რა დიდ შედეგიანი, ღმერთო ჩემო! და არა მხოლოდ ჩემთვის, ხაზართათვისაც, ვგონებ ქართველთათვისაც: იქნებ დაწყნარდეს იგი ყვინი! გამოიკითხა ვაქარმა, ვინ იყო იმ ხატის დამწერი ხელოვანი და მივიდა მასთან. მხატვარს კალაში ჰქონდა სახლი, ზედ მტკვრის პირას. მოკეცილი იჯდა. დაზგაზედ თუ დაბალ მაგი- დაზედ გადაშლილ ნახატსა სინჯავდა ჩაკვირვებით.

— შენ ხარ გაიოზ ოსტატი?

— მე გახლავარა! რა გნებავს?

— ჯორჯიკი ვარ ოდიშარი, სოვდაგართ უხუცესი. გაგეგონება ჩემი სახელი.

— დიდი ვაქარი ოდიშარი? ბედნიერი ვარ, რომ გხედავ ჩემს ქერ ქვეშ. დაბრძანდით! სოვდაგარი ჩამოჯდა ტახტზედ და თავის ჩვეულებისამებრ პირდაპირ მიჰმართა საგანს:

— გინდა იმდენი ოქრო, რომ შენი მადლიანი მარჯვენა შენვე დაიკოცნო?

— ოქრო ვის არ უნდა, შე დალოცვილო, და მეტადრე მე ეხლა.

— მისმინე! მე ვნახე შენგან დახატული სურათი არჩილ მეფის და მისი ოჯახისა ნადკორის სიონში. მშვენიერია! მომეც იმ სურათიდან მხოლოდ ერთი სახე, შუშანის ხატი, და მიიღე ჩემგან ოქრო, რამდენიც ღირდეს.

— ძნელი იქნება: აღარ გადამადებინებენ სურათს.

— რაც უფრო მძიმეა საქმე, იმდენი მეტს ოქროს იწონს.

დაფიქრდა ოსტატი. ბევრი ყოყმანისათვის აღარ ეცალა: ლითონის ბჭყვრიალმა შორიდანვე მოსტაცა თვალი. სდუმდა სოვდაგარი, დაკვირვებით დაჰმზეროდა მხატვარს.

— როდისთვისა გნებავთ სურათი?

— რისთვის გინდა ოქრო?

— კარგი! აგისრულებ, მაგრამ...

— რამდენს ითხოვ?

ხელოვანმა დაუსახელა თანხა. სოვდაგარს კიდევ ეცოტავა იგი, მაგრამ მაინც შეჩერდა რამდენსამე წუთს, თითქო ვარაუდობსო. შეისხნა ქისა, მიუთვალა.

— ეს საწინდარად. როცა შეასრულებ სამუშაოს და ჩამაბარებ, დანარჩენი მაშინ. მხოლოდ მე და შენ ვიცით ეს; სხვამ არავინ იცის, არც უნდა იცოდეს!

— კეთილი! რად გნებავთ ქალის სურათი?

— რად გინდა ოქრო?

ოჩივე კითხვა უპასუხოდ დარჩა. მაინც ვაქარი უფრო მოგებაში იყო. ოქრო ვის რად უნდოდა, ყველამ იცოდა; ქალის სურათი რად დასჭირებოდა სოვდაგარს, ეს ისევ საიდუმლოდა რჩებოდა.

უნაკლულოდ შეასრულა მხატვარმა დავალება, თანაც საიდუმლოდ: ვერც ქალმა, ვერც სასახლემ ვერ გაიგეს, რომ შუშანის სურათი ცალკე გადაიღო მხატვარმა. ხატის შექმნის დროს ოსტატმა ისარგებლა თავისაგანვე დახატულ სურათით, რომელიც გულდასმით გასინჯა მან ეკლესიაში; კიდევ იმითი, რომ მოახერხა თითონ ქალის ნახვა და ჩაკვირვებით დათვალიერება; უფრო კი თავის ძლიერი ამხატველობითი ნიჭით, რომელმაც ცოცხლად წარმოუდგინა მას ქალი გონების სარკეში, ახალ სურათს ბევრი ხანი არ მოუნდა გაშოცდილი ხელოვანი.

საუცხოვო ხატი დადგა; გაცოცხლებულიყო ტილოზედ ქალი შუშანი. ახალი იერიც დასდებოდა მის მანგ სახეს: სევდის ფრთა შეჰხებოდა მის მტკიცე შუბლს და ჩაფიქრებინა ქალი; დაღონებულ თვალთათვისა მეტყველება მიეცა ძლიერი, შორს გამყურავი, უსაზღვრო სიერცისკენ მძლედ მიტყეული, თანაც ამკრეფი აწყყოს დენისაც. დაუსრულებელ ჟამთა დენას თუ განიცდიდა იგი გრძნეული, დროთა სვლას აწინდელს თუ შორ მომავალსა.

— საკვირველია ხელოვნების საქმე! ლამისა ვსთქვა: ოსტატისაგან უნებლიეთი, შეუგნებელი. მაშინ ძალიან გამიძნელდა იმ ხატის ასახვა: ვცდილობდი, ვესწრაფებოდი, მაგრამ ყალბი ვერ მემორჩილებოდა. სწორედ ვერა ვხედავდი შუშანის სახეს მეტყველს; ეხლა კი ერთის დაკვრით ამოვხაზე ქალი და ყალბმა ჩემ უნებლიეთ მისცა მას იგი მეტყველება, რომელს მაშინ ისე ძლიერ ვეტანებოდი, ვერ-კი მომგხვრებინა მთლიანად გადმოტანა ფერადთა საშუალებით.

— რა მეტყველებას?

— უშრეტ რამ სევდის სახეა სულ ახალგაზრდა ბედნიერ ასულში მაშინ, მამის სიკვდილის წინაღ. ეხლა იგი ანარეკლი უძირო სევდისა ცხადად აქსახია თვალებში და საკვირველი მკვრეტელობით შეუქმია მთლად გამოუცდელი მშვენიერი, — ეტყოდა ოსტატი სოვდაგარს. დიდვაჭარი ჩაპკვირებოდა სურათს, თვალს ველარ აშორებდა მას. ცხადად ედგა მას თვალთ წინ ბატონიშვილი შუშანი, მთლად გაცოცხლებული ქალწული მადლიანი ყალბის წვერით, საიდუმლო შევენების მსახი არსება, რომლის გიშრის ტბებად შეგუბებული თვალები მძლავრად მიმზიდველ საშიშრობას ეტყოდნენ თვის მკვრეტელს ყველას. მოსწყვიტა თვალი სურათს, დიდის სიფრთხილით შეახვია ფარჩაში და ისე სათუთად შეინახა, თითქო უკვდავების წამალი ჩაქვარდნიაო ხელში.

— ფასდაუდებია ეს შენი ყალბის ნაწარმოები. საქმაო ოქრო მოგეცი, მაინც არაფერია იგი ამ განძის შედარებით. მე ვაჭარი ვარ და ჩემი საქმეა პირნათლად შევასრულო დაპირება. მეტს არც ერთს ქრთილს არ მოგეცემ ეხლა. მაგრამ იცოდე: ეს სურათი გაგაბედნიერებს შენც, თუ მიაღწია თვის დანიშნულებას; თუ არა... ჩვენ ეხლა მაინც მთლად გასწორებულნი ვართ.

— ოღონდაც რომ გასწორებულნი ვართ, აღარა გვმართებს რა ერთმანეთისა, — შიუგო გაიოზმა.

და დაფიქრა. იმაზედ ფიქრობდა იგი, რად მითხრა ისეთი საიდუმლო სიტყვები სოვდადარმაო. ვერ გაეგო ვერც რა. ის კი ნამდვილ იცოდა, რომ ოდიშარი უბრალოდ არას იტყოდა, უზომელ-უწონელი სიტყვა არ უყვარდა მას, როგორც არც მეტის მიცემა სავაჭროში, პირობით დადებულ ფასზედ რამ მეტი.

8.

დიდებული ხაკანი ღრმად დაფიქრებული იჯდა ოქროს სავარძელში, სახე ჭმუნვილი. კარგა ხანი იყო, მისი შუბლი არ გახსნილიყო თუნდ წუთიერის სიმშვიდით; არც მკაცრად აღტყინებულყო მისი გული, რომ ჩაექრო სისხლის გუბეში თვისი ბოროტება, თუნდ უღანაშაულო აღამიანთა სისხლის ღვარებში; აღარც უეცრად მოეღწინა თავაშვებით, რომ აღტაცების ერთის დაბერვით გადასწმედოდა ჟანგი ჭმუნვისა. მახლობელთ ერჩინათ, რამე ცვალება დასტყობოდა კეისარს გამორკვეული: ზე აღტაცება ხელური, თუ ბოროტება მკაცრი, დაუნდობელი, როგორც ეს იყო იმის შემდეგ, როცა ჯარი მიიღო ქართველთ მეფისაგან შუშანის შესახებ. ავად თუ კარგად განცხადდებოდა მაშინ მისი გულის ნადები აწ საიდუმლო და განსაზღვრული სახე მიეცემოდა მის ხვაშიადას. ეხლა კი თრთოდნენ: თქმას ვერ ბედავდნენ ვერაფრისას, არ თქმისაც ეშინოდათ უარესად.

— გადიყრის ფიქრთა ღრუბლებს, გამოფხიზლდება და მოგვთხოვს პასუხს ყოველ საქმეში, სახელმწიფო საზრუნველის გამო ყოველგვარისა. რა პასუხს გავცემთ, როცა არ ვიცით, როგორ ვიმოქმედოთ?! გაფუტდება რამე თუ გაკეთდება, მაინც დამნაშავენი ვიქმნებით: თუ მის დაუკითხავად ვიზრუნებთ თუნდ სასიკეთოდ, იწყენს, არ დაგიცდიათ ბრძანებისთვისაო, არ ვიმოქმედებთ და ეს ხომ დანაშაული იქნება ჩვენის მხრივ, სამართლიანად ჩაგვეთვლება ცოდვად, ფიქრობდნენ შეწუხებულნი კარისკაცი.

და არ იცოდნენ, რა ხერხისათვის მიემართათ, რომ გამოერკვივნათ მბრძანებელი ფიქრთა ესე ხანგრძლივი ბურუსისაგან. მიგზავნეს მისი საყვარელი ხუმარა, რომ სხვა რაზედმე მიე-

ქცია მისი ყურადღება; ვერ გასჭრა ხერხმა: კეისარმა ანიშნა მასხარას, გაჰრიდებოდა. მიჰპართეს ღრმად მოხუცს დემურჩს დაბრძობილს, ოდესმე თურანელთა მეფეს, ხოლო აწ მუხთალი ბედის გამო ხაკანის კარს მყოფს, მის პატივსადებ მრჩეველს, რომ მას გამოეკითხა გზავაუქვებელი სიძიმალის მიზეზი. ვერც ამ საშუალებამ იმოქმედა: ხაკანმა აგრძობინა მას, რომ უდროვო იყო მასთან სადარბაზოდ შესვლა. მიჰპართეს მის ცოცხალ სავარდეს, მშვენიერთა კრებულს, რომ მისი საყვარელი მეუღლეების შემწეობით ვაერკვიათ სავალი ბნელით მოცულ არეში; აქადანაც უიმედონი შეიქმნენ: ეზი დაჰშოდა ვაჟკაცს, არ ინება საუკეთესო ვარდთა ყნოსვა; ისე მკაცრად გადახედა სხეულთა სიმშვენიერეს, ნაზი ფურცლები შეაჭნო ზედა.

— ეს იმ დღიდან მოხდა, რაც კოლხიდელი სოვდაგარი იყო მბრძანებელთან. არ უნდა შეგეშო იგი მარტო, უნდა გედარიალებინა, — უსაყვედურა ვეზირს მთავარ სარდალმა ბლუჩანმა.

— ვეცადე! თითონ კეისარმა ბრძანა მასთან განცალკევება, — მიუგო ვეზირმა.

— აუცილებლად საქირთა მეფის გამორკვევა შავ ფიქრებიდან: დროა გასცეს სამხედრო ბრძანება. უკვე გაზაფხულდა, გზები მალე გაიხსნება და შესაძლო შეიქმნება ფართო სამხედრო მოქმედების დაწყება აგარიანთა წინააღმდეგ; ძალიან მოიწვევენ წინ.

— ძნელი ის არის, რომ ორი მხრიდან მოდიან; თურანით და კავკასიონით, გურგანის ზღვის აღმოსავლეთ და დასავლეთ ნაპირებით.

— სამი მხრით! საქართველოსაც მისთვის ებრძვიან, რომ იქიდანაც გაუახლოვდნენ ჩვენს საზღვრებს.

— მით უფრო ძნელი.

— არ იცი, ვეზირო ბრძენო! სწორედ ეგ არის ხელსაყრელი: ცალცალკე დავამარცხებ დაყოფილ ძალებს.

— შესაძლოა! ეგ შენი საქმეა, ბრძოლაში დახელოვნებულს. მაინც არ იქნა, ისე ვერ დავძლიეთ აგარიანნი, მთლად მოსპობოდათ ხაზარეთისკენ მზერის სურვილი.

— არც თუ წაუახლისეთ იგინი ჩვენთან ბრძოლაში. მთლადაც ჩქარა მოესპობთ მათ.

— სრული იმედი მაქვს, ბუმბერაზო ხაზარეთისა!..

— უნდა გამოვარკვიოთ მბრძანებელი ამ საკვირველ მდგომარეობისაგან საშიშისა! შენ უნდა სცადო, ხადუმთ უხუცესო: გაგზავნე მასთან ყველაზედ მშვენიერი მისი ცოლი: მოულოდრესებს, ეშხზედ მოყვანს ვაჟკაცს და სხვა მიმართულებას მისცემს მის გრძობათა დენას.

(შემდეგი იქნება).

რ ე ლ ა ქ ც ო რ ი:

სარედაქციო კოლეგია.

გ ა მ ო მ ც ე მ ე ლ ი:

სრულ. საქართ. მწერალთა კავშირი.

